

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протвіми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

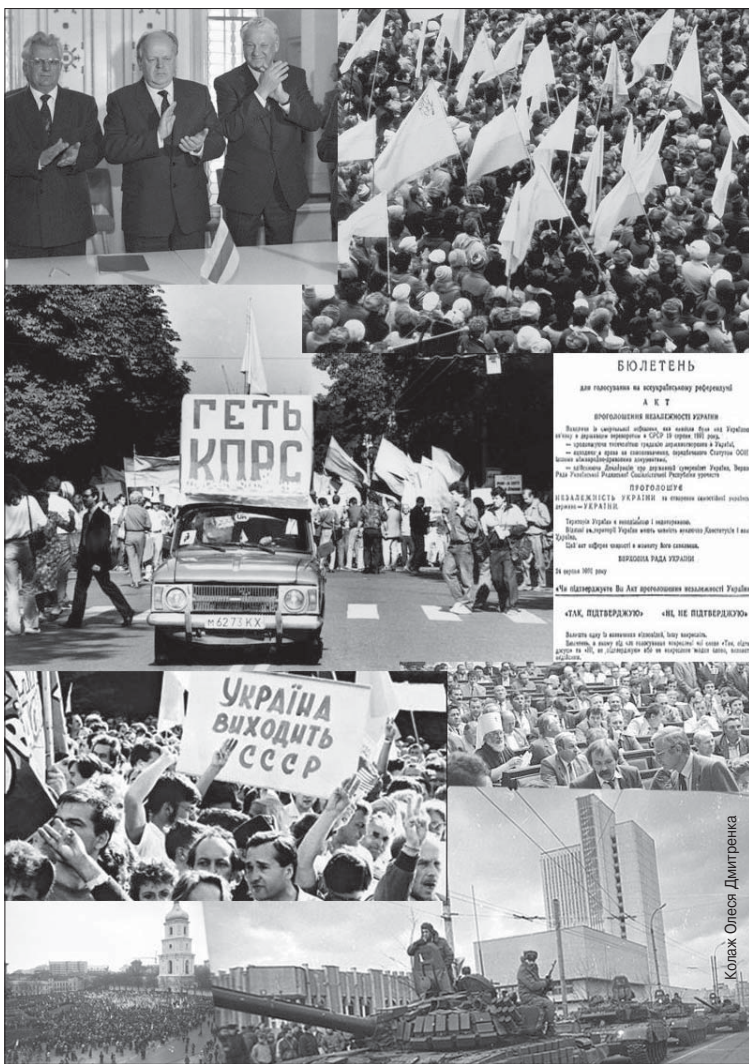
48 (633), 1–7 грудня 2011

...Боже, якщо Ти є,
Серце візьми моє,
Дай Україні, дай,
Дай Україні волю!

Щоденно впродовж трьох осінніх місяців 1991 року лунали ці мої слова зі стареньких репродукторів і телеприймачів українців по всіх теренах нашої, ще тільки-но проголошеної, держави. Віталій Білоножко співав цю пісню-молитву так, що мурахи бігали по тілу. Я був свідком того, як сам він не стримав сліз під час її запису! Дивовижно, але жодного разу не чув я закидів від співвітчизників-неукраїнців щодо неприхованої відвертості в оцінках нашої історії, а ось дехто з найбільших патріотів таки дорікав мені за те, що я буцімто поставив під сумнів... існування Бога. Проте ніхто не сумнівався в життєвій необхідності тієї самої омріяної волі для України і в нашому святному праві мати свою державу!

Небагато, на жаль, було мудрих рішень із боку влади за ці 20 років, а ось рішення про проведення того пам'ятного референдуму — приємний виняток. Справді, результати референдуму стали непохитним підмурком для побудови суверенної Української держави! Понад 90% населення сказали своє "так" незалежності! Більшість була "за" в усіх регіонах молодій державі! З юридичної точки зору це робить абсолютно неперушною позицію будівничих України в стосунках із колишньою метрополією. Аби тільки ті будівничі справді прагнули збудувати державу за суттю Українську, за змістом демократичну — на втіху народу, на заздрість сусідам! Однак, справдивши імперію з наших теренів, багато хто так і не зміг викинути її з власних мізків і душ. Багато наших співвітчизників раптом заходилися ностальгувати за імперським минулим, очевидно, тому, що людська пам'ять має властивість легко забувати погане, натомість утримуючи в собі краще з минулого. Отож і згадують наші землячки, як були молодими та дужими, і геть забувають терор і голодомори, гніт несповоди, переслідування інакомислячих, принизливий статус "меншого брата", порожні прилавки магазинів, "залізний мур", Афганістан, Чорнобиль — "совок" одним словом.

Багато тодішніх депутатів, міністрів, чиновників, керівників промислових і сільськогосподарських підприємств, тобто тих, від кого залежав успіх перших кроків відродженої держави, виявили цілковиту неготовність до самостійного життя без імперського погонича — одні відчули повну безкарність, а інші — повну розгубленість. Прем'єр

БЮЛЕТЕНЬ
для голосування на всеукраїнському референдумі
А К Т
ПРОГЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ
Відтепер в окремих областях, які мають право на Україну, починаючи з 1 грудня 1991 року, — запровадити тимчасово автономію в Україні, — рішенням Акти за проголошення незалежності України 1991 року. Додатково, що рішенням України, Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

ПРОГЛОШЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ на основі вільної волі українського народу — УКРАЇНИ.
Принцип свободи в національній самовизначенні. Вільно вибраної Україною шлях розвитку економіки і політичного життя. Цей шлях свободи є вибором Актів голосування.
ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

14 грудня 1991 року
"Чи підтримуєте Ви Акт проголошення незалежності України?"
"ТАК, ПІДТРИМАЮ" "НІ, НЕ ПІДТРИМАЮ"

Відтепер в окремих областях, які мають право на Україну, починаючи з 1 грудня 1991 року, — запровадити тимчасово автономію в Україні, — рішенням Акти за проголошення незалежності України 1991 року. Додатково, що рішенням України, Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Колос Олександр Дмитренко

РЕФЕРЕНДУМ

Кучма, яко пророк у пустелі, горлав: "Скажіть, що мене пастроїть, і я вам пастрою!", але, так і не зрозумівши проекту побудови Української держави, вже як її Президент, за два своїх терміни "пастроїть" кримінально-олігархічну пародію на державу. Єдиний наш український Президент Ющенко намагався будувати Україну руками людей, далеких від розуміння її національних цінностей. Нинішню ж владу братію не критикував хіба що ледачий, додає лише, що люди, які терпіння не можуть нічого українського, апріорі не здатні принести щастя українському народові.

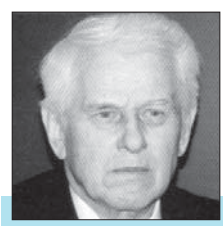
Але йдеться не про них, а про перспективу. Сьогодні вже виросло покоління людей, на-

роджених у незалежній Україні! Це студенти другого-третього курсів у вишах, це випускники коледжів і воїни, які відслужили своїй державі, це — майбутнє України, її надія. Для цього покоління вже не стоїть питання бути чи не бути Українській державі, вони сприймають її як даність! Питання лише в тому, якою саме бачать свою державу ровесники її незалежності, адже далеко не просто молодій людині виховати і розвинути в собі пріоритет цінностей над інтересами. Це мала б робити держава через свої структури й можливості. Натомість при повному потуранні сьогоденної влади наше суспільство дедалі більше поринає в болото культу споживання, в

трясовину поп-культури, в багнюку бездуховності. Отже, є непочате поле роботи і для тих, хто стояв біля витоків відродження держави, і для тих, хто присвятив себе великій справі просвітництва, і для совісті народу — його письменників, для кожного, в чій грудях невгасимою раною болить Україна. Недарма ж так тривожно сурмить сурма у фінальному акорді цієї молитовної пісні перед референдумом:
Боже, якщо Ти є...

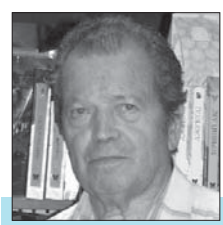
Володимир ШОВКОШИТНИЙ, письменник, заступник голови НСПУ, заступник голови УНП, народний депутат України І скликання

У СВОЇЙ ХАТІ — БІЛЯ ПОРОГА?

3

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ ПЕТРО ОСАДЧУК

5

ОСВІТЯНСЬКИЙ ПРОСТІР

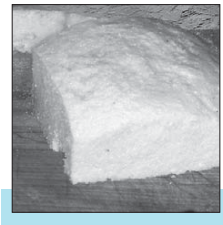
8-9

ВІД ПІСНІ — ДО XII "ЧЕРВОНОЇ РУТИ"

12-13

РОДИННІ СМАКОЛИКИ

15

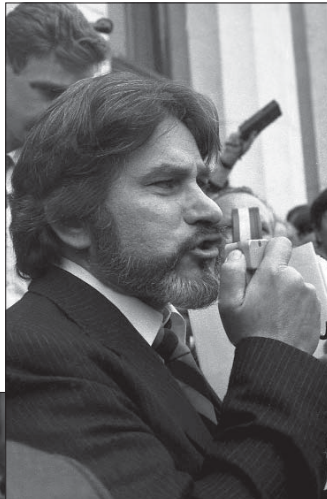
ВІТАЛІЙ ШЕВЧЕНКО: ЦЕ МИ!

Останній шлях Стуса, Литвина, Тихого. Повернення на рідну землю. 1989 р. У центрі процесії — побратими в'язнів радянських концтаборів Левко Лук'яненко, Михайло Горинь...

В'ячеслав Чорновіл. Травень, 1990 р.

Павло Мовчан, поет, трибун, порадник. 1990 р.

Історія держави. Дійові особи. Жовтень, 1990 р. (Студентське голодування на Майдані)

Установчий з'їзд Народного руху України. Вересень, 1989 р. Рухівці Чернігівщини, Львівщини

Помаранчева революція

Час минає чи то "минаєм ми", як написала поетеса. І є непроминуше, те, що повинно залишатися з нами назавжди.

Відомий політичний і громадський діяч, депутат парламенту трьох скликань Віталій Шевченко ще й знаний журналіст, плідно працює в царині фотожурналістики, документалістики. У київському видавництві "Гнозіс" вийшла його нова книга "Жити в цікавий час". Власне, це обсяговий фотоальбом, у якому вміщено понад 640 чорно-білих і кольорових фото. Основний зміст книги — фотолітопис боротьби за проголошення і становлення незалежної Української держави, тобто йдеться про два буремні десятиліття. Гідне подиву те, як автор із фотокамерою в руках встигав бути в найгарячіших точках нашої недавньої історії, фіксувати все, що з часом стає безцінним документом епохи.

Ось що написав у передмові до книги один із безпосередніх учасників тих подій і один із персонажів книги Герой України Іван Драч: "Рухівські спогади оживають і заповнюють у свої обійми, коли на тебе дивляться твої друзі і знайомі з тих одшумілих літ. Це видання стверджує: ми жили в цікавий час, не були оспалими і лінивими, а намагалися всидіти на коні історії, хоч він часто був дуже норувистим. Так, це ми тут, на цих фотосторінках, а Віталій Шевченко нас показує людям і часові".

Віталій Федорович Шевченко, постійний читач і автор нашої газети, люб'язно надав "Слову Просвіти" право на публікацію фотографій із цієї книги. Отже, торкнімося нашої недавньої бурхливої історії. Тексти до фото — авторські.

Петро АНТОНЕНКО

Віктор КОСТЮЧЕНКО

“...державна незалежність є національним ідеалом...”
М. Міхновський

На двадцять першому році незалежності — “нової” для українців суспільної формации — ловиш себе на думці, що ця формация не нова. Під тиском грошових мішків незалежність поступово деформувалася. З неї виокремилася незалежність олігархів з воявничим хамством. Омріяна ж народом незалежність — безпородна, обездолена, обікрадена — не може розпорядитися собою у своїй хаті.

Вона ще живе на майданах у масових протистояннях народу і влади, у душах мільйонів уярмлених кравчукками людей, у громадянських протестах дрібних підприємців, серед чорнобильців та афганців, які штурмують Верховну Раду України, у студентських заворушеннях, в опозиційній діяльності окремих депутатів і партій. Та ще, може, в інтелектуальних колах.

З одного боку, Україна має свій прапор, герб, Конституцію, кордони — обов’язкові атрибути незалежності. Здавалося б, що й справді на цій землі існує незалежність. З іншого, кожен поглянеш на умови суспільного буття: виробництва, економіку, фінанси, торгівлю, культурно-освітню галузь, міжнародні відносини, то переконуєшся, що незалежностей насправді дві — одна для президентів, їхніх команд і багатіїв, а друга — для сорочкап’ятимільйонного населення. Перша делалі більше руйнуйте націю, нав’язує суспільству, по суті, вульгарні форми власності, соціальну нерівність, антигромадянську мораль, зміцнює власне матеріальне і моральне становище.

Утворилося дві дійсності. В одній, що нею бачили багатії, жити стає “дедалі веселіше і краше”, як заявляє прем’єр М. Я. Азаров. Про іншу народні депутати часом згадують, називаючи її “за межею бідності”, і нічого не роблять, щоб що між ліквідувати. Президенті України, Верховна Рада України, органи виконавчої влади сприяли створенню довкола багатіїв з їхніми надприбутками, надзарплатами, надпенсіями, надпільгами такого шита, що тим уже не страшні ні світові, ні регіональні кризи, як і зміни у податковій системі, підвищення тарифів, стрибки цін. А основна маса населення, не маючи такого шита, щодня потерпає у надлидженстві.

Пригнічена українська нація хиріє. Багато хто з громадян не просто не відує, що ж воно таке, ота солодка, добута в столітніх змаганнях незалежність, а й зрозумів: те, що прийшло, це не вона. Мільйони молодих, духаж, працьовитих українців, розчарувавшись, зневірившись, подали-

ся у світу шукати соціальної справедливості...

Первісний капітал, добутий нечесним шляхом, одразу ж почав породжувати конфлікти між групами населення. Вони переросли в глобальну небезпеку, бо супроводжуються непокорюю, протистоянням, підкупом, а то й кров’ю. Конфлікти культивуються з дитячого віку. Хто з батьків не чув із вуст дитини: “Чому в мене немає, а в того є?” У школах уже звично лунає: “Ти не маєш, а я маю, отже, ти — лох...” Відновилися конфлікти в земельному питанні, боротьба за межі: “Віддай! Це моє, і це моє, це також моє”. Конфлікти покотилися, як хвиля, вищими навчальними закладами: можеш платити — можеш дозволити собі навчатися будь-де, навіть у чужоземних навчальних закладах, а можеш просто купити диплом.

Майнова несправедливість витіснила за кордон талановитих

жовний лад. Нам кажуть, що весь світ живе за законами капіталістичного ладу. Так, але за останнє сторіччя капіталістичний світ гармонізувався у відносинах із державою, витворив закони і правила суспільного співжиття. Там ціни не скачуть кілька разів на рік, як у нас: на цукор, гречку, борошно, паліне, ліки тощо. Пошукаймо у світі країну з такою дикою ринковою економікою. Мабуть, не знайдемо. Це у нас із десяток ринкових гравців грають у своє задоволення: король спирту, король цукру, король олії, король борошна, король лікарських засобів, король пального, король м’яса, король металу та ін. Часом чуємо від влади, що ціни безлітзавно завищені. Ну й що? Ставлення влади до цього обмежується констатацією фактів, а ще — обіянками “приборкати”, “попередити”, “узгодити” і навіть “пригнати до відповідальності”. Та й по всьому.

УКРАЇНА ОДНА, А НЕЗАЛЕЖНОСТЕЙ — ДВІ?

науковців, сформувала клас безробітних, а також виховала людей, психологічно готових за кілограм гречки продати голос, ідею, душу. Аж не віритися! Та ж у будь-якого класика української літератури можна прочитати про майновий конфлікт. Ще недавно нам пояснювали, що приватна власність — суспільне зло. А зараз вона — благо? Чому ж це “благо” породило лозинських, зваричів, лукачів?

Ми отримали незалежність 1 грудня 1991 року на всенародному референдумі. Але як ідея, як символ, як *Fata Morgana*, вона існувала завжди. А тоді мрії заповнювали українське суспільство. Хто з нас не мріяв.

Керівництву України (воно на той час було комуністичним) належало з ідеї, символу витворити ідеологію будівництва незалежної держави України і поступово — через закони, програми, плани — реалізувати накреслення незалежності, втілювати у державотворчій сфері, вибудовувати нові, відмінні від соціалістичних, відносини. Але на заваді стали недолугість, брак світоглядних основ, кумівство.

Нове, кажуть, це давно забуте старе. Правила. В Україні після майже сторічної перерви відродили експлуататорські класи, у виробництві — капіталістичні відносини з повним набором притаманних їм особливостей. Основні з них: експлуатація трудящих, волюнтаризм власників у створенні соціальних гарантій найманцям, порушення їхніх громадянських прав, безробіття. Відбулося руйнування національних джерел духовності: книгодрукування, преси, кіномистецтва, музики. Стався занепад освітніх культурних закладів, театрів, музеїв, бібліотек. Контроль над інформаційним простором із метою маніпулювання громадською думкою перейшов до товстосумів.

Метою одних стало безмірно збагачуватися, оточувати себе мастками, яхтами, управити заводами, фабриками, банками. Метою інших — хоч якось утриматися на мізерній зарплаті й нікчемній пенсії.

Гріш став матеріальним і духовним орієнтиром існування. Прийшов капіталістичний дер-

Усе це сталося ще й тому, що українське суспільство не мало ідеології будівництва держави. А без неї почалася стихія. Кого з президентів можна назвати державотворцем? Який його внесок у творення держави України, в закладання її фундаменту? Як змінювалася “якість державності” за ці 20 років за її передачі від одного президента до другого? Схоже, незалежність не бачилася передусім у зруйнуванні колективної власності як ознаки радянського часу.

Без належних правових, наукових і суто людських обґрунтувань заходилися повсюдно все приватизувати. Антинародну приватизацію у нас охрестили (і правильно) прихватуванням. У цій шухованні за шматком власності й були повністю зignorвані ті ідеали незалежності, з якими мільйони українців прийшли на референдум. Незалежність із витвору загальнонаціонального духу значною мірою перетворилася на власність кільканих осіб, які поставили її собі на службу. Ви, українці, хотіли національні символи: прапор, герб, гімн, вишиванку? Нате вам, тишеса. А влада над засобами виробництва, над капіталом — наша. І ваша державницька національна ідея нас не хвилює. А ваша мова взагалі нам завгає.

Сидять тепер українці у своїй хаті біля порога, а на покуті — зденационалізовані людиці.

Згадаймо, як починалася приватизація. З елементарного пограбування. Вступайте, люди, в акціонерні товариства. Там ви матимете акціонерну власність, дивіденди і т. ін. Люди повірили. Повірили і я. На запрошення добре знайомого директора друкарні вніс туди свої ваучери. Скликають збори акціонерів. За трибуною не мій знайомий директор, а якийсь молодик: “Я хазяїн друкарні. Спасибі вам за ваші ваучери. А тепер на вулицю кроком маршируємо. І тільки хто спробує в якутати щось проти, я з кулеметом захищатиму свою власність”. Отак.

То це ж низова ланка приватизації. А вгорі? Був Чорноморський торговий флот України — і немає цього флоту. А заводи, фабрики, колгоспи? Де все те, що називалося власністю робітників і селян?

Ледь оговтавшись після розв’язання, в 90-ті роки комуністи при владі одностайно відмовилися від “науково обґрунтованої ідеології” марксизму-ленінізму, від “вчення” про колективну власність. Надихавшись досхоною ідеологією колективної власності, що їм осточортіла, вони одразу відлучили принади приватної власності, що пішла їм до рук. Як сказав тоді президент Л. Кравчук, “маємо, що маємо”. Тобто маєш — володієш, не маєш — не володієш. Це був перший хисткий камінь у будову незалежності. Але він дав президентові “хатинку”, кажуть, аж у Швейцарії. Уявляєте, у колишнього комуніста з’явилася дача за кордоном...

А чому було б не створити на самому початку ідеологію будівництва держави України? Тоді й наступному президентові України Л. Кучмі було б легше — не волав би з екранів телевізорів:

“Скажіть, що ми будемо?” А тим часом, у ЗМІ розповідали, у сім’ї учорашнього комуніста Л. Кучми назбиралися грошки, щоб придбати у Лондоні будинок за 8 млн фунтів стерлінгів для дочки. Та ще 10 млн доларів на ремонт. Оше незалежність!

На жаль, Конституція України (1996 р.) не сформулювала ідеології будівництва держави. “Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов’язкова” (стаття 15). Ця розпливчаста фраза подається як досягнення демократії. А чи не тому у нас близько 200 різних партій та блоків? А конфесій? І кожна зі своєю ідеологією, своїм гетьманом, і немає у них бажання єднатися, і не працюють вони на Україну...

Деякі основи державотворення у 90-ті роки спробували витворити ідеологи Народного руху України. Ім на допомогу прийшли українські духовні джерела: Конституція Пилипа Орлика 1710 року, державотворча діяльність гетьманів І. Мазепи, Б. Хмельницького, Універсали Центральної Ради.

Народний рух розвалили, і поступово ці намітки з політичних і державних документів влади почали зникати. Захолодів був президент В. Ющенко розставити якісь національні акценти у внутрішній і зовнішній політиці, але за придворними інтригами ніколи йому було будувати державу. Приєднав, розказували у пресі, до своєї садиби у селі Безрадиці під Києвом 13 гектарів лісу і заспокоївся.

У приватизаційному безладі часом чулися окремі тверезі голоси: давайте спершу інвентаризувати все, а тоді вже приватизовувати. Та куди там. Потонули ці голоси у стихії. Ніхто зараз не скаже, а скільки коштів від приватизації надійшло до держбюджету; наскільки оновилося виробництво, потрапивши у приватні руки...

Отак творилася “нова” мораль, “нове” право, “нова” незалежність окремо взятих багатіїв. Потім вони ж освоюватимуть офшорні зони (подали від людських очей), закуповуватимуть житло за закононах, примірятимуться до закордонних банків, бо ж треба було надійно зберігати накра-

дені багатства. Україна такої надійності не гарантувала. Поступово олігархічна незалежність поставила собі на службу судочинство, силові структури, пресу. Обозвела власною озброєною охороною.

Тим часом простий народ катастрофічно біднішав. У такому антагоністичному протистоянні української України та неукраїнської України тривожно живе суспільство сьогодні. А як же мріялося 20 років тому про щастя, вільне, цивілізоване життя.

Президент В. Янукович пропонує будувати “нову” Україну. Що маєть на увазі? Невідомо. Під це будівництво не підведено базових соціально-економічних і політичних основ. Заглибимося у свою історичну пам’ять. Пережили капіталізм, поміщитво, орендарство. Було протистояння конфесій. Були здирижувальні податки (згадаймо Шевченкове безсмертне: “з шкурою знімають”). Було руйнування села. Був “соціалізм з нелюдським обличчям”. Була диктатура партії. Була русифікація, переслідування і винищення української інтелігенції. Заборонялася українська мова, закривалися українські школи. Усе це вже було.

Можливо, президент В. Янукович вбачає новизну в тому, що він, начебто, сформував і запропонував програму державного будівництва? Але йдеться не про заяви, а про справи. На превеликий жаль, будівництво “нової” України найвиразніше помічається, мабуть, у морально-політичному кодексі влади, що окреслений з проголошених ним засад: “одривати руки”, “різати по шиямі”, “одкривувати голови” (життя з публічних виступів). За час президентства В. Януковича класові й національні конфлікти поглибилися; національна безпека країни ослабла (після Харківських угод 2010 року) і далі слабне; корупція роз’їла суспільство; народ убожі матеріально і духовно; реформи не знаходять підтримки у людей; село не бачить перспективи розвитку.

Із розвалом імперії (Радянського Союзу) республіки, які до нього входили, проголосили незалежність. Таджикистан, Естонія, Литва, Латвія в основу державного будівництва поклали національну ідею. За 20 років існування ці країни досягли значних успіхів у зміненні суверенітету всередині й на міжнародній арені. Стабілізувалися суспільно-економічні умови, згуртувалися громади, зріс національний духовний рівень. Україна ж делалі нижче сповзає по всіх показниках у світовому рейтингу демократичних країн...

Порівнюєш Україну початку XXI століття з Україною початку XX століття і бачиш ту ж роз’єднаність, ту ж ідейну еклетику, ті ж провокаційні акції антиукраїнських сил, ту ж розкаркату дипломатією.

Це тому, що з незалежності державотворення на самому початку було викинуто національну ідею як основу.

Шкода. Начебто й не було студентського голодного майдану (1990), референдуму про незалежність, Помаранчевої революції...

Не було славної тисячолітньої історії, а в ній — боротьба за волю і незалежність. Не було?..

¹М. Міхновський (1873—1924), визначний український політик, публіцист, який обґрунтував ідею незалежної соборної Української держави.

Фото Олеса Дмитренка

ПОМИНАЛЬНІ ХЛІБИ І НЕВГАСИМІ СВІЧІ

Уляна ВОЛКОВСЬКА

У день пам'яті жертв Голодомору відбулася скорботна хода до Меморіалу, присвячена пам'яті дітей, загублених під час смертельної косовиці 1932—1933 років. Звісно, рани, заподіяні тоталітарним режимом, ніколи не загояться... Але правда про голодомор здатна реанімувати національну пам'ять, необхідну для формування здорової нації. Жертвами геноциду 1932—1933 років стали мільйони безневинних людей, половина з них діти. Для них пролунала недоспівана коліскова...

Варто нагадати, що 26 листопада 2006 року Верховна Рада України визнала Голодомор 1932—1933 років актом геноциду проти українського народу. А 13 січня 2010 року Апеляційний суд Києва встановив, що в 1932—1933 роках в Україні керівництво комуністичної партії на чолі зі Сталіним організувало геноцид. Голодомор 1932—1933 років офіційно визнали геноцидом українського народу Австралія, Андорра, Аргентина, Ватикан, Грузія, Еквадор, Естонія, Іспанія, Італія, Канада, Латвія, Польща, США, Чилі, Швеція...

Цього дня біля Меморіалу горіли свічки вічної пам'яті. Пам'ять померлих прийшли вшанувати свідки голодомору 1932—1933 років, чотири президенти України: Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Віктор Ющенко, Віктор Янукович, представники органів державної влади, Київської міської державної адміністрації та різних політичних партій, делегації з АР Крим і всіх областей України, Києва та Севастополя, а також багато киян. Мешканці близько ста українських сіл із різних кутків України випекли обрядові хлібини для поминання померлих від голоду, а також на поминальну виставку в Національному музеї Івана Гончара.

— Це свідчення того, що нація і наша державність понад усе, що українці разом. Український календар — скорботний, але він може згуртувати націю, — зауважив Віктор Ющенко.

Згадують свідки Голодомору:

— У мене під час голодомору 1933 року загинули три сестрички, а мама ледве вижила, — згадує Анатолій Тимофійович. — Я приходжу сюди щороку, щоб згадати про злочин, штучно створений тодішньою владою...

— Мій мамі було 16 років, коли був голодомор. Вона жила у степовій частині Дніпропетровщини. Часто розповідала, як вони ходили на поле ловити ховрашків, яких потім їли... Я добре пам'ятаю 1947 рік, коли чекали, щоб виросла трава і ми на сковорідці смажили на воді лободу, — розповіла Любов Митрофанівна.

— Ледь пережили 1947 рік, збирали гнилу картоплю на полі... А ще у нас була макуха, із цього жмиху мама варила суп, — згадує Петро Олександрович.

Таких історій безліч... Особливо вражає сповідь дитини голодомору Степана Руденка (м. Прилуки Чернігівської області): “1933-го мені було три роки. Наша сім'я дуже страждала. Моїм сестрам було сім і п'ять років. Ми постійно просили їсти, але в батьків нічого не було. Спочатку їли мерзлу картоплю, навесні — цвіт дерев і маленьке зелене листя. Навколо — пусті хати з вибитими вікнами та пограбованими оселями. Люди падали і вмيرали, а хоронити було нікому. 20 травня 1933 року помер батько, сестри просили вишеньки, а потім померли, не дочекавшись вишеньок...”

Важливо зберегти пам'ять про кожну загублену душу, засвітивши свічку в кожному селі, містечку, обласному центрі, столиці...

Олесь ВОЛЯ: ЖИТТЯ Є ДІЯННЯ ДОБРА

Закінчення.
Початок у числі 47 за 2011 р.

ПРО СЕБЕ І МОГО ЧОЛОВІКА (свідчить Панасенко Марія Махтеївна, 1924 р. н., Улинівка)

Батько наш Могіла Махтей Денисович був бригадиром рільничої. Вдень на степу трудився, а вночі ями копав для мерців. З Іваном Шендриком (він на війні пізніше загинув). І за це давали пайок хліба. Викопують вони яму і йдуть на роботу. А ми з мамою мертвяків загрибаємо, їх підвозили Черненко Павло та Блощинський Петро. Старенькі вже були, то їм і доручили цю роботу. Ото привезуть, а дядько Павло і гукає до мами:

— Іди вже загортай...

Ось померла Марійка Стражниківська. Зовсім ще дівчинка. Її старший брат Андрій підвіз візком, рядничкою поганенькою самі лиш ноги накрив. Мама й каже нам: “Ходімте, дитині допоможемо, бо там горб і хлопчик не вивезе ношу на гору”. Взяла мама з Андрієм Марійку за ноги і за руки, і вкинули в яму. Ніхто не плакав, і в хлопчика сліз не було, бо пухлий був, знесилений. Повертаємося додому, а я плачу, бо шкода Марійку. На дорозі Федір Педай мертвий, і його на кладовище відвезли. Згодом поїхали по Семениху. Вчора вона таке, як помирала, а сьогодні сидить чай і п'є. Але недовго Семениху чай протривав: наступного дня її привезли до ями...

Кого останнього кляли у яму — не знаю. Тільки пам'ятаю, коли горбик нагрібали, мама сказала, що сімнадцять душ у ямі лежало.

Розповім і про свого чоловіка, Панасенка Василя Даниловича. Він тепер про голодомор кожен вечір розповідає. У молодості не так, а тепер, коли з дитьми не так важко стало клопотатися, то згадує і згадує... Матір дуже жалко, коли вона помирала в ліжкові. Рядном застелила подушечки і лягла помирати. А дітей посадила долі, на ряднині. Їх було тоді троє — Василько дванадцятирічний. І меншенькі сестрички. Мама каже: “Дитинко, Васильку, як мені тяжко. Хоч би ж було дожити, коли тобі буде п'ятнадцять років, щоб я знала, що ти, дитино, хоч що-небудь можеш зробити...”

Померла мати.

І відвезли її в яму.

І лишився Василько сам із сестричками. Він вдовив дівчаток у дитячі ясли. Погано їм там було, бо Люба померла. Її Василько у

яму відвіз візком, а другій сестричці наказав, щоб почекала дома. А потім узав Мано за руку і вдовів по двору, поки купу з попелом не знайшов. Нарвав споришу, заходився млинці пекти. Нагодував Мано, перехрестив містечко на печі, і заснули. А на ранок Василько прокинувся — Манина ручка холодна, задухла, шию його обнявши. Василько побіг до курника. Де була бригада, казати, щоб помігли викопати ямку і поховати сестру, але ніхто йому не взявся ямку копати, бо люди всі були ослаблі. Повернувся Василько додому. Стяг Мано з печі за ноги на припічок, потім додолу, знайшов ряденце білесеньке. Загорнув. Аж до обиду витягував з хати через поріг у сні. А з снієї — надвір. Узав лопату ямку копати, а сили немає, не вкопав. І він, де мама сипала попіль та було м'яко, вигріб ямку і там Мано заховав. Поплакав трохи і думає: тепер черга йому помирати. Витяг ночви надвір, поставив під хатою, а сонце нагріває ночви, і так тепло зробилося. У теплому нестрашно ї помирати. Аж чусь, ідуть через двір люди з бригади. Один чоловік підходить ближче, озивається до жінки своєї: “Мабуць, Василько? Чи не мертвий...”

І забрали вони Василька до себе. Яровий Федір Тихонович та його дружина забрали.

...Усе життя тепер Василь згадує про сестричку. Повернувся він був з армії і одразу пішов до тієї хати, де жили колись. І почав копати лопатою, щоб знайти Манине тіло і переховати. Де не копав, де не ворущив, не знайшов.

І в 47-му голод був, але вже людей мерло менше. В нашому селі не стало тільки Павла Гнатовича Кишки. У нього велика сім'я була, а їсти що — лише жом. Брав на корівнику, тому ї помер. Вася мій їздив на Західну Україну хліб міняти, і не було його двадцять вісім днів. А селом проковтисся слух, що бандерівці — а може, підстроїли свої — багатьох повбивали. Боже мій, я не сплю, переживаю, бо мій Василь ще ї комуніст. На війні, коли форсували Одер і Віслу, його в комуністи записали. Таки повернувся Василь, але нічого не виміняв, опух і ледве по світу ходив. То голова колгоспу, спасибі йому, записав його у списки тих, що без годувальників по війні залишилися. Стали давати пайок, і Василь піддужчав.

Фото Олеса Дмитренка

Як можна стисло охарактеризувати відомого українського письменника і громадського діяча Петра Осадчука? Він патріотичний лірик, політичний сатирик, публіцист, афорист-філософ, його твори наповнені українським гумором.

На чому ґрунтується своєрідний морально-етичний кодекс Петра Осадчука? Можливо, ось ключ: “Стервджу, виходячи з тієї безвиході, в яку загання життя: політика — це правда про те, що обіцяють, але чого ніколи не було і не буде; а поезія — це правда про те, що було або могло бути, але, як і загублений рай, відійшло, відбуло або відвернулося від нас, щоб ми не торкалися його, не обмацували похтіливими пальцями, не могли його обмінити чи продати; поезія — це добрий здійснений погляд божества, невидимого і всюдисущого, допоки земля і люди на землі; поезія — це загадка душі, а не розуму, тим паче блудливого і лукавого розуму, яким живиться політика, особливо в наш час великого лицедійства з постійним перевдяганням та заміною декорацій і масок” (із книжки “Відзеркалення безодні”, 2006 р.).

До розмови з Петром Осадчуком спонукала його напружену активну життєву позицію, яка ось-ось має заповнити береги нової сатиричної книжки “Пень-клуб”.

— Петре Іллічу, Ви маєте той вік, досвід і статус, які спонукають відізнати другорядне і зосереджуватися на головному, суттєвому. Розкажіть про ваші пріоритети.

— Я маю своєрідний девіз: “Мій кожен день — останній день. Мій кожен подих — перший подих”. Щодня щось читаю, пишу... У мене є грубезний зошит (двадцять п’ять років у ліжку; перший розпочав двадцять років тому), куди занотую свої враження від почутого, прочитаного, побаченого (зокрема й на телевізії). Часто ці нотатки сумні, критичні.

За роки незалежності сталося дуже багато подій, уряд змінювався понад десять разів. Маємо четвертого президента, але таке враження, нібито ми дистанціюємося від того відліку часу, який здавався початком нової історії. Згадую, як усе починалося, коли був депутатом першого і другого скликань Верховної Ради України. Ми були великими політичними романтиками, думали: якщо проголосили незалежність України, то почнеться новий відлік історії. Проголосити теж було важко, але в кількості разів легше, ніж створити незалежну Україну.

Пам’ятаю моїх патріотично налаштованих виборців. У шомсяця приїздив на роботу в округ, спілкувався з людьми, відповідав на запитання. Мені говорили: “Ми проголосували за незалежність України, а ви там, у Верховній Раді, вже так зробіть, щоб усе було гаразд”. Один чоловік навіть казав: “Чого ви там багато балакаєте і приймаєте без ліку різні закони? Треба ухвалити один закон, за яким все має бути добре”. Я, як мій, роз’яснював, залежно від рівня освіти, культури, інтелекту співрозмовника. Але передовсім акцентував, що державу не будують зверху. Держава — складний комплекс, її треба будувати одночасно і зверху, і знизу. Якщо будувати тільки зверху, можна зробити прекрасний дах, але все завалиться без міцного фундаменту і стін. Тож, будь ласка, підключайтеся.

Причин інертності багато, насамперед вони коряться в пострадянській свідомості совків, якими ми є досі. На референдумі 1991 року люди думали: ось ми проголосували за незалежність і почнеться нове життя, все буде дуже добре і поліпшуватиметься з кожним днем. А виявилось: “Совок живе, як гном // з уявою багатію, // мріє землю копати совком, // а гроші рабство платити”.

А ще нас гнітить рабська самонаповага. Пригадую, як ще в середині дев’яностих років, згадуючи скасування кріпосного права 1861 року, я написав статтю про те, що було багато кріпаків, котрі плакали-шкодували за своїми панами, хотіли з ними бути, на них працювати, їм служити. От і серед нас багато сучасних радянських кріпаків, які не знають, що робити в цьому житті, тому озираються назад і звинувачують тих, що нагнали.

Коли ми часто послаємося на Конституцію України і на тезу “Народ є джерело влади”, слухаємо, що народ каже про владу (а на деяких мітингах можна почути великих бунтарів й прокляття), я запитую: “А хто її обирав?”

Якщо народ — джерело влади, А при владі наруга і зло, Значить, має серйозні вади Замулене джерело.

Зміна формації повинна йти паралельно зі зміною свідомості. А зміна свідомості — надзвичайно повільний процес, особливо коли людина стикається з такими проблемами, як у нас (безробіття, корупція, малі зарплати і пенсії). Тоді лунають звинувачення на адресу влади. Вона завжди погана, коли немає нормального прожиткового мінімуму.

Якщо ми запізналися на понад 350 років із державотворенням, то як за мить історії прогнати здобути? Це неможливо. Державотворення дуже складний процес: економічний, соціальний, психологічний, філософський.

У нас низький рівень свідомості. Лідери різних партій висловлюються дуже різко, претензії загалом справедливі.

ПЕТРО ОСАДЧУК: «СПИТАЙ СЕБЕ, ЯК ЖИВ ДЛЯ УКРАЇНИ»

ві, і говорять начебто однаково про сучасні проблеми: безробіття, низькі зарплати і високі ціни, невдалі реформи... Але дорікають ніби з різних боків барикади, нетерпимо і категорично.

— Чому вони представляють різні партії, чому цих партій так багато? Чому вони не об’єднуються в одну силу?

— А тому, що кожен, відчувши запах владних дивидендів, почувається вождем чи вождиком, прагне фігурувати, очолювати й не хоче підкорятися.

Мені здається, що свобода найбільше втрачає тоді, коли її забігають. Зрозумійте мене правильно. Мають бути якісь гальма, регулятор, особливо в морально-етичному плані. Я не хочу, скажімо, дивитися на голіх дівок, які представляють якусь феміністичну асоціацію, роздягаються біля парламенту, Кабміну чи прокуратури на знак протесту. Що це таке? Демонстрація цьцюк, вибачте на слові? Форма боротьби? Епатаж? Мені цей “голякізм” не подобається. Звичайно, молоді люди, які виростили за двадцять років незалежності, можуть мені висунути претензії, що я мислю старими категоріями. Але що значить — старими категоріями? Є вічні цінності. Є морально-етичні цінності нашого народу. Ми повинні їх пам’ятати і сповідувати. А маємо цілковитий аморальний бедама, який ні до чого конструктивного не доведе.

Недавно був у рідному селі. Вразила бур’ян-трава там, де ніколи її не було. Заходжу у вулицю, ніби в ліс. Де дорога, де хатки, де двори? Усе заросло, люди спиваються. Там, де раніше були ферми, все зруйноване, розкрадене.

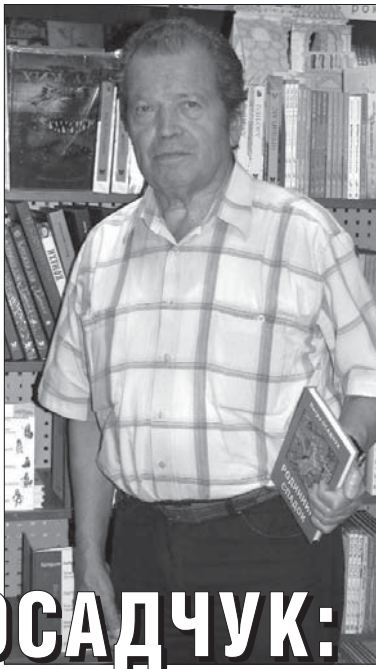
— Мені це нагадує ситуацію у книжково-видавничій сфері.

— Авжеж. Видавництва ледь жевріють, українські книжки заростають бур’яном російщини, а якщо виходять, то мізерними накладками. Чому так? Через так званий ринок — привіряли книжку до ковбаси й капусту.

— І навіть до горілки.

— Нижче горілки поставили. Мовляв, ринок усе відігравує. Нічого він не відігравує в гуманітарній сфері. Мають бути корпоративні державні регулятори. Але гонитва за прибутком, за грошима надурняк породжує хаос.

У нас левова частка привозних книжок, гадаю, відсотків вісімдесят, везуть із Росії. Я за те, щоб ми інтегрувалися, взаємозбагачувалися. Однак не можна ж так захоплювати

Змагаючись затято день у день, Хто з них найкращий і найбільший пень. Політика мене затаює, суспільні коліанья переймають.

— Тож поет міркує як державотворець.

— Напевно.

І те не так, і се не так,
І дні не дні — ночей одміни.
Не гоноруйся, що ти козак,
Скажи, як жив для України.
Звичайно, винні нагорі —
Від можновладців лиш напасти.
А ти прокинувся на зорі
Й пішов на спільне поле красти.
Стріляють там, стріляють сям,
А в нас — не бомбові руїни.
Спитай себе, зборовши страм:
Ти що зробив для України?
Йшли вгору, вийшли під укіс,
Над прірвою тріщить попура.
Щось мало тих, що тягнуть віз,
Охочих мало перти плуга.
Не вмій той, не хоче та,
А той і та чекають тужно.
Ще трохи — і століть мета
Впаде під ноги безоружно.
Клястися на вірність у піснях —
Немає нам в світах заміни.
А хто всемірою обрав свій шлях,
Готуйся вмерти для України!

Ось про що ключове писав і пишу. І лірика вихлопується, бо душа ще жива. П’ять років тому вийшла книжка “Відкрите море душі” у видавництві Вадима Карпенка.

— Що тишиш і засмучує, коли Ви дивитися на нову літературну посылу?

— Тишиш те, що з’явилося багато молодих талановитих людей. Засмучує, що чимало молодих, уміючі тримати перо в руках, навчилися комбівувати, маніпулювати словами, компліювати. Якось я написав нігілістичний вірш щодо деяких псевдоталантів. Він закінчується так:

Метафори, як пси з трущоб,
Вигавують щось агресивно.
Писати вірші ні про що —
Заняття вельми продуктивне.

— Нашу бєсїду ми почали з означення важливих для Вас пріоритетів. Отже, і закінчимо ними.

— Хотілося б, щоб Бог чи якийсь пророк напештав лідерам офіційної Росії, які не можна так поводитися у політиці. Вони розсварюють народи, прагнуть бути зверху як за царизму. Навіть у радянський період, особливо за часів лібералізації суспільства після Хрущова, не було таких цинічних, нахабних політичних ходів, які спостерігаємо тепер.

Офіційно Росія повертає нас у ХІХ століття і навіть далі. Вона творить ідоли, які не вартують того. Пам’ятаючи Катерині ІІ, поставлені у Криму і в Одесі, — це ганьба для сучасних політиків. Хто хоч трошки щось читав, знає, хто вона така. А в Одесі знав пам’ятник повстанцям бронеосади “Потьомкін” і на тому місці поставили пам’ятник душительниці. Що це таке? Білознірська рабська позанья перед офіційною Росією.

Треба, щоб російські керівники усвідомили: ми живемо у зовсім інший час, а вони вибудовують вертикаль влади за кабегістським методом. Став Путін прем’єр-міністром, тепер хоче знову повернутися у президентське крісло. Але ж треба будувати нову Росію в нових умовах, щоб вона поважала інших, щоб її поважали. Не можна на неповазі до сусідів і будь-кого у світі будувати свій авторитет. У Росії вже був Распутін, а цього разу Путін, його освяте більшовицька зоря за півкроку до трону царя. Це погано скінчиться, він може зруйнувати Росію, а я хочу, щоб вона була. Якось я вів передачу “Вогонь в одежі слова” на каналі “Культура” все ще Українського радіо. Телефонували: “Ви говорите з антірусських позицій”. Кажу: “Бог з вами. Я живу під девізом: “Хай живе велика Росія за межами незалежної України, бо коли, не дай Господь, загине Росія, то під вікнами України говоритимуть китайською мовою”. Я нічого не маю проти китайців, але хай вони живуть у себе, а ми житимемо у себе.

Я — українець. І все пишате Розб’ється о кротість мою.
Я — вишневий садок біля хати,
Що підсвічує людству в маю.

Спілкується Володимир КОСКІН
Фото автора

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин Чернігівської обл.

“Ті життя — це й життєпис історії українського народу другої половини XIX і першої XX століття”, — пише в передмові науковий консультант покажчика кандидат педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Євгенія Коваленко.

Народилася Софія 18 лютого 1856 року в аристократичній родині в селі Олешні нині Ріпкинського району Чернігівської області. Батько — Федір Ліндфорс — швед за походженням, був відставним російським офіцером. Мати — Ганна Жерве — французка, високоосвічена жінка, рано пішла з життя, коли Софії ще не було й чотирьох років. Батько мав ліберальні погляди, його поважали селяни, у роки земельної реформи обрали мировим посередником. Сестра Марія відкрила школу для навчання селянських дітей, спілкувалася з прогресивними представниками української інтелігенції, які часто гостювали в садибі Ліндфорсів.

Початкову освіту Софія здобула вдома. У десять років вступила до третього класу найпрестижнішої в Києві Фундуклеївської жіночої гімназії, закінчивши її 1870-го із золотою медаллю. Раптова смерть батька 1871 р. змінив життя Софії. Вона осмислює своє духовне і громадське призначення і вирішує присвятити життя педагогічній справі. У п'ятнадцять років разом із старшою сестрою відкриває в Києві перший українськомовний садок і зближується зі Старою Промадолою. Цьому сприяло близьке знайомство з сім'єю Михайла Старицького, діти якого відвідували дитсадок і який познайомив сестер з родиною композитора Миколи Лисенка та інших видатних діячів української культури — Михайлом Драгомановим, Володимиром Антоновичем, Павлом Чубинським, Федором Вовком та Олександром Русовим, з яким Софія Ліндфорс одружується 1874 року.

Разом із чоловіком-статистиком Софія часто переїжджає. З Чернігова в Ніжин, Херсон, Полтаву, Одесу, Київ, і всюди активно включається в роботу місцевих громад, просвіт, у відкриття дитячих садків, початкових шкіл, книгозбірень, видання літератури, підготовку вистав. Розгортання національно-визвольного руху в Україні переслідується царатом. Протягом 1880—1905 років Софію Федорівну заарештовували п'ять разів, але це не схитнуло її переконань. Після революції 1905 року вона працює в комісії Академії наук з визнання української мови. За її ініціативою був скликаний з'їзд народів російської держави, на якому порушувалося питання про надання повної автономії кожному народу в економічному і культурному житті, створення шкіл для всіх народів з рідною мовою навчання, вона бере активну участь у Всеросійському з'їзді вчителів.

У цей час Русова розробляє і читає курс лекцій з української літератури для слухачок Бестужівських курсів у Петербурзі. З її

участю видається безцензурна збірка “Кобзаря” Тараса Шевченка. 1906 року Софія Русова видає “Український буквар”, за основу якого взяла розробки Потєбні, який ще в 60-х роках XIX століття працював над підручником для недільних шкіл. У своїх публікаціях у журналі “Русская школа” 1907 року Русова розвінчує шовіністичну русифікаторську політику царату в галузі народної освіти, показує, як багатовікове гноблення і центральні негативні відбитися на національній гідності, самосвідомості й психології народів. Свою концепцію української національної освіти вже досвідчений педагог викладає на шпальтах журналу “Світло”,

ними, утверджувала авторитет і визнання України в світі. І в еміграції Софія Русова, як представниця України, брала участь у світових жіночих конгресах у Гаазі, Женеві, Відні, Копенгагені.

Ідеї Софії Русової не обмежені часовими рамками, бо є глибоко науковими, народними, гуманістичними, спрямованими в майбутнє. Як гасло сьогоріч звучить її заклик: “В наші часи бути гарним педагогом — це бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки. Тільки великими зусиллями таких апостолів Україна матиме чесних діячів-патріотів, умілих практичних робітників і

нарколішно природну гармонію талановито відтворювали на глині й полотні.

Відкриваючи для себе Олешню і Софію Русову, Наталя Примушко разом із колегами перетворювала колишній садок на Українську Хату радості з неповторними світлицями. “Бабусяна світлиця” зустрічає глиняним посудом, вишитими рушниками й сорочками, гаптованими картинами з різних регіонів України. Тут діти самі перетворюються на маленьких художників, вишивальниць і гончарів під керівництвом наставників.

Окраса “Калинової світлиці” — улюблений дітьми міні-музей “Мурляндія”, в якому на полиці

Вражає і “Світлиця-чарівниця” з міні-музеем ляльки і “Барвінкова” з “Іграшками-забавачками”. Вихователі розробили цікаві дидактичні ігри, посібники, де малюки знайомляться з кольором, формою, матеріалами, вчаться пізнавати мистецтво рідного краю, народу, грають у цікаві ігри.

Виховання дітей має бути позначене мистецтвом, естетичним сприйняттям і емоціями. Це один із виховних постулатів Софії Русової, який практично втілює освітньо-виховний центр у Ніжині. У “Музичну світлицю” приходять місцеві художники, артисти, митці-аматори, батьки, які граються і співають разом із дітьми.

— Садок і родина — сім'я єдина, — вважає Наталя Примушко. Щорічно на початку жовтня вони разом влаштовують “Софійн день”. Спостерігаючи за тим, як разом із директором центру, методистами, вихователями танцюють, співають, розповідають, грають у футбол діти, батьки дякували за те, що і їх наважало до української історії, обрядовості.

Цього року почесним гостем родинного свята був депутат Чернігівської обласної ради, президент благодійного Фонду імені Софії Русової Іван Чаус. Педагог за освітою захопився ідеями непересічної української особистості й два роки тому створив фонд, аби відкрити пам'ятку про видатну землячку, поширюючи її мудре слово. Головною метою він вбачає створення музейно-туристичного комплексу “Садиба Софії Русової” в її рідному селі. Уже затверджено проект та розпочато реконструкцію колишнього маєтку Ліндфорсів, впорядковуються музеї родичів, реставровано музей гончарної справи, заснований ще батьком Софії. Про містечкві свята в Олешні й Чернігові, наукові конференції, презентації та конкурси можна прочитати на сайті фонду. Найактивніше він підтримує Олешнянську загальноосвітню школу І—ІІІ ступенів, якій 1993 року присвоєно ім'я Софії Русової. Крім Ніжина, на Чернігівщині Центр Софії Русової діє в Прилуках на базі дитячого навчально-виховного закладу № 28. У столиці національну педагогіку Софії Русової впроваджують в освітньо-виховному центрі на базі дитсадку № 409 та в школі-дитсадку № 584.

Чи може система національного виховання Софії Русової консолидувати сьгодні освітані? Так! Але, на жаль, це не відбувається. Її ідеї пропалують і втілюють у життя окремі подвижники. Хоча ще 2005 року Міністерство освіти і науки України запровадило і влучає нагрудний знак “Софія Русова”, а Чернігівська облдержадміністрація — обласну премію її імені для вчителів. Ці нагороди по праву отримала Наталя Миколаївна Примушко. Та часто їх вручають гарним учителям і науковцям, які про Русову чули, але її ідеями не переймалися і не впроваджували їх. Євгенія Іванівна Коваленко відзначена за багатолітню сумлінну працю багатьма відомими і видими грамотами та преміями, але в списку нагороджених нагрудним знаком “Софія Русова” її немає.

КОЛИСКА СОФІЇ РУСОВОЇ

Національна академія педагогічних наук України, державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. Сухомлинського, Ніжинський державний університет імені М. Гоголя шостий випуск серії “Видатні педагоги світу” присвятили Софії Русовій — педагогу, державній діячці, просвітительці. Ювілейний бібліографічний покажчик, приурочений до 155-річчя від дня народження, є першим таким виданням про Софію Русову в Україні, яке відтворює бібліографію її творів і досліджень про життя й багатогранну діяльність. Символічно, що воно здійснене у виданні Ювілейного вишу. Його науковці одними з перших почали повертати Україні творчу спадщину землячки, яка 70 років була засекреченою під тавром української буржуазної націоналістики.

першого українськомовного педагогічного часопису, співредактором якого була і сама Софія Федорівна, у журналі “Вільна українська школа”. Як педагог-філософ і педагог-практик, вона глибоко усвідомлювала, що школа й виховання мають функціонувати відповідно до особливостей і потреб своєї країни, нації. Русова входила до Міністерства освіти УНР і за доби Центральної Ради, й Гетьманату, й Директорії. Всього цей час вона брала найактивнішу участь у вирішенні науково-педагогічного обґрунтування нової української школи, роз'ясненні сутності української нації, в оновленні змісту, форм та методів навчання і виховання.

Після остаточного приходу до влади більшовицького уряду Софія Русова зневирілась у можливість національного відродження України. Через перелідування нової влади вона змішувала емігрувати до Чехословаччини, яка на той час стала осередком української культурної еміграції. У Празі відомий учений і педагог бере участь у створенні й діяльності Українського Високого педагогічного інституту, української гімназії, Української Академії в Подебрадах. Захищає докторську дисертацію з соціальної педагогіки, керує притулком для дітей емігрантів, тут і видає підручники й монографії.

Із молодих літ Софія обстоювала важливу роль жінки в загальнокультурному житті країни, підготувала книгу про визначних українських жінок. У період УНР була головою Української жіночої національної ради, яка об'єднувала всі жіночі організації України із закордон-

соціально об'єднану, інтелектуально розвинену народну масу”.

Наукову і практичну цінність таких ідей у час кардинальної зміни підходів до дитини, до філософії освіти і виховання Євгенія Коваленко зрозуміла у зв'язку з розбудовою вільної й самостійної України. 1994 року науковець з Ніжина Ірина Пінчук захистила дисертацію на тему “Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової (1856—1940)”. Разом з Євгенією Іванівною вони 1997 року впорядкували і видали в київському видавництві “Либідь” дві книги вибраних педагогічних творів Софії Русової. За редакцією Євгенії Коваленко із залученням недержавних і державних коштів у 2008-му і 2009 роках видруковано ще дві книги. Цього разу їй допомагала дисертантка Олеся Таран.

У цей же час педагогічні ідеї Софії Русової захопили ще одного методиста міського відділу освіти з Ніжина Людмилу Василевську. В особі завідувачки дитячого навчального закладу № 13 Наталії Примушко вона побачила педагога, здатного практично втілити в життя національну систему виховання дошкільнят. 17 років тому тут з'явилася нова вівиска: “Освітньо-виховний центр Софії Русової”, яка наповнила життя педагогів і дітей новим змістом. “Тільки тоді виховання буде дієвим, коли базуватиметься на національному ґрунті. Цьому допоможуть рідна мова, рідна мовля, релігійні обряди”, — стверджувала видатний педагог. Її українська коліска починалася з казок і писень няні-односельчанки, олешнянських голубих озер, народних умільців, які

ках розташувалися котки з хутра, глини, скла, гуми. Діти навперебій розповідають про китцьок різних порід і мастей, малюють, створюють аплікації, колажі з природних матеріалів, які збирають у гаю. Адже двоповерхова будівля закладу оточена 65 деревами. Білопінно цвітуть тут кущі калини, бузини, спіреї, духмяно пахне вишневій і яблуневої сад. У ньому живе працелюбний мурашник, жабки і рибки в голубому озерці, старий їжак і кицьки.

Маленькі екскурсоводи “Чомусикова світлиця” разом із хлопчиком Пізнайком повідають історію експонатів, навчають музейних ігор.

Мешканці “Мовленневої світлиці” з господарем Барвінком запросять вас у театр “Телевик”, пофантують над оповіданнями Василя Сухомлинського, заспівають українських пісень, розкажуть про українських гетьманів, відкриють таємницю кожної квіточки і стрічки в українському віночку. “Срібні дзвіночки”, — переможці конкурсу, прочитають поезії Тараса Шевченка. Наприкінці травня вони виступають біля пам'ятного знаку Спасо-Преображенської церкви, де 1861 року відспівували труну з тілом Кобзаря.

Софія Русова розглядала рідне слово як джерело неповторного національного світовбачення, як систему, в якій фіксуються особливості сприйняття і відображення дійсності. Вона переконує: “Мову можна усякими засобами розвивати, робити чепурною, ширшою, бо вона творче знаряддя, за допомогою якого виховується думка, серце, слово правди і краси”.

МЕМОРАНДУМ ПРО СПІВПРАЦЮ

Степан ВОЛКОВЕЦЬКИЙ,
голова Івано-Франківського об'єднання “Просвіти”

Нещодавно в Івано-Франківському Народному домі “Просвіта” з нашої ініціативи відбувся круглий стіл на тему “Просвіта” — Церква”. У ньому взяли участь: актив обласного об'єднання на чолі з головою “Просвіти”, члени Правління, керівники райміськ-об'єднань, відомі науковці, громадські діячі; владика — ректор Івано-Франківської теологічної академії УГКЦ єпископ Софрон Мудрий, керуючий Івано-Франківською єпархією УГКЦ єпископ Володимир Війтишин, керуючий Коломийською єпархією УГКЦ єпископ Микола Сімкало, настоятель Свято-Троїцького кафедрального собору УПЦ КП протоієрей Іван Дяків, референт митрополита Андрія (УАПЦ) Іван Костишин, декан Івано-Франківського деканату РКЦ Казимир Галімурка, пастор Церкви ХВС, директор християнської місії “Добрий самарянин” Олег Карп'юк, пастор церкви “Перемога” Центру Християнських Євангельських церков “Перемога” Клавдія Дякович.

У круглому столі також узяв участь відомий поет, громадський і політичний діяч, перший голова відновленої “Просвіти” (ТУМ ім. Т. Шевченка), наш земляк Дмитро Павличко.

Йшлося про співпрацю “Просвіти” і Церков у сфері духовного виховання та розвитку краю.

Промовці говорили про особливу роль співпраці Церкви і “Просвіти” у благородній справі відродження і духовного проводу нації. Наголошувалося, що “Просвіта” зароджувалася майже півтора століття тому в середовищі духовенства. Тяглість цієї співпраці тривала за часів митрополита Андрія Шептицького, який був почесним членом “Просвіти”, визнавав її справжнім дзвонарем українства, закликав духовенство вступати у просвітнянські лави і, де потрібно, очолювати ці новітні українські патріотично-виховні структури. Саме завдяки такій співпраці й духовній опіці відбувалася самоорганізація громад, створювалися читальні і На-

родні доми, поширювався кооперативний рух, гаслом якого було: “Свій до свого по своє”, повсюдно поставали товариства тверезості, школи виховання добрих господарів... Саме виховані у ті часи покоління стали на прохання волю у роки творення ЗУНР, боротьби ОУН-УПА.

Але більшовицька окупація знищила “Просвіту” і українське духовенство. І лише з проголошенням Незалежності “Просвіта” може знову стати в духовному проводі українства через Концепцію відновлення діяльності в кожному населеному пункті, трудовому, навчальному колективі. А реалізувати цей проєкт можна лише спільно з громадськістю і насамперед у співпраці з Церквою.

У ході дискусії наголошувалося, що задля доброї перспективи нації варто усвідомити потребу історичного моменту, згуртуватися навколо “Просвіти”, аби реалізувати духовний потенціал народу, майбутнє якого zagrożене. Усі учасники круглого столу свідомі того, що нас чекає копітка, часом невдячна, але сповнена глибокою змісту і кінце потрібна робота. Поодиночі ми можемо щось зробити, але добро для всієї спільноти можна творити лише разом.

Домовилися, що “Просвіта” і Церква активно взаємодіятимуть, священники братимуть безпосередню участь у діяльності просвітнянських структур, наближаючись до вірян, а члени “Просвіти”, підсилюючи християнські громади, сприятимуть Церкві у виконанні її духовної місії.

Усі учасники круглого столу підтримали “Меморандум” про співпрацю між “Просвітою” і Церквою в Івано-Франківській області. Такі документи підписали з владиками церков: УГКЦ, УПЦ КП, УАПЦ, РПЦ та з представниками протестантських церков.

Учасники круглого столу вважають доцільним укладання таких документів з ініціативи “Просвіти” в усіх областях України.

Пропонуємо винести це питання на найближче засідання Головної ради ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка та розпочати роботу з підготовки подібного документа на всеукраїнському рівні.

Марія ОЛІЙНИК,
м. Донецьк

На запрошення “Просвіти” Іван Заєць, депутат ВР України, разом з колективом редакції єдиної українськомовної газети “Донеччина”, представниками Управління освіти та науки ОДА, обласної організації Національної спілки краєзнавців України, просвітнянами взяв участь у відзначенні школярів — переможців конкурсу “Невмируше українське слово”. Конкурс викликав великий інтерес серед учнів багатьох шкіл. Крім відповідей на запитання, дехто надсилав свої поетичні твори про мову, як, наприклад, Ліза Огнєва з Очеретинської ЗОШ Ясинуватського району: “Моя ти мово, //Красива, ніжна та барвиста, //Як літній в'єтерець, //Як сонця теплий промінець, //Це тиха коліскова мама... Любити, шанувати рідну мову! //Не зраджуйте її ніколи!” Діти висловлювали вдячність газеті, яка стоїть на сторожі рідного слова.

Скласти конкурсні запитання допомогла книжка донецької бібліотекарки Тетяни Марченко “Де мова тішить слух — там Борисфенів край...”. Учасники конкурсу дізналися багато цікавого, зокрема про земляків — лауреатів Шевченківської премії Володимира Сосюру, Василя Стуса, Івана Дзюбу, Марка Бровуна, Леоніда Бикова, Анатолія Солов'яненка, Микола Рибалка, Леоніда Талалая...

ДЕПУТАТ ІВАН ЗАЄЦЬ ВІДВІДАВ ДОНЕЧЧИНУ

Усім переможцям конкурсу “Донеччина” Ігор Зощ і відповідальний секретар Донецької об'єднання НСПУ Віктор Логачов вручили грамоти, бібліотечки українських книжок, видавничих зокрема, в Донецьку згідно з програмою книговидавництва обласної адміністрації та облради. Конкурсанти одержали подарунки і від голови Товариства ім. Олексія Тихого, депутата Олексієво-Дружківської селищної ради Євгена Шаповалова, в. о. головного редактора газети “Україна козацька” Антона Бобиря, голови ДОО НСКУ Валерія Романька, книжки з автографами від Тетяни Марченко і Станіслава Жуковського.

Юні українознавці мали нагоду почути виступи поетів Івана Білого і Юрія Доценка, керівників “Просвіти”, народного депутата України Івана Зайця.

Іван Заєць розповів про своє бачення місця української письменності та мови в сучасному світі, відповів на запитання школярів. Порадив знайомство з літературою неодмінно починати з поезії Тараса Шевченка.

Народний депутат виконав доручення Центрального правління ВУТ “Просвіта” ім. Тараса

Шевченка і вручив медаль “Будівничий України” Ігорю Зоцу — головному редактору газети “Донеччина”, члену Правління обласної “Просвіти”.

Організатори подякували всім учасникам, зокрема учителям і бібліотекарям, які працювали з переможцями конкурсу, — Меланію Назаренку з Очеретинського, Світлані Михайлою з Донецька, Тетяні Чичкан з Артемівського р-ну, Наталії Пашенко з Костянтинівки, Любові Хімич з Мар'їнського р-ну та іншим.

Іван Заєць виступив також перед школярами українськомовного НВК “Гармонія” м. Донецька.

Завершив своє перебування в Донецьчині Іван Заєць прекрасним виступом на російськомовному каналі ТРК “Донбас” у російськомовній передачі “Вопрос власти”. Він розповів телеглядачам про місію та призначення української мови для забезпечення єдності української нації, про зростання цієї місії в сучасному глобалізованому світі, ознайомив зі світовими мовними тенденціями, зробив огляд законопроектів, поданих до Верховної Ради України.

ГОТУЄМОСЯ ДО НОВОГО ФЕСТИВАЛЮ

Сергій ДЗЮБА,
голова організаційного комітету IV Свистунівського фестивалю поезії Тараса Шевченка

Святівська РО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Луганської області розпочала підготовку до нового фестивалю. Започаткували фестиваль у селі Свистунівка Святівського району просвітнями 2009 року, бо в цьому селі споруджено перший в області пам'ятник Кобзареві. Фестиваль проводили у двох номінаціях: читання віршів Тараса Шевченка, про Тараса Шевченка, Україну, рідну мову.

Згодом додали номінацію про м. Сватове. Кількість учасників зросла з 60 до 200. На свято приїжджають гості з Луганська, Севе-родонецька, Львівської області тощо. Генеральні спонсори підтримали свою участь у фестивалі, го-

лова Товариства, народний депутат України Павло Мовчан підписав розпорядження Секретаріату виділити учасникам, гостям, організаціям видавничу продукцію “Просвіти”: книжки, диски, плакати тощо.

Побіцязь фінансову підтримку Президент Національної асоціації кредитних спілок України П. Козинець. Направлено листа головним фінансовим спонсорам — Українській світової кооперативній раді.

За рахунок коштів Святівської РДА (голова В. Мормуль) проведено ремонт Свистунівського сільського будинку культури. Плануємо відремонтувати будинок колишньої школи, створити там музей Т. Г. Шевченка, розмістити осередок “Просвіти”.

Адреса оргкомітету: 92600 м. Сватове, Луганська обл., пл. Радяньська, 1. РО ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка. моб. 0994411163 vny4ok2010@ukr.net.

Школи та ВНЗ Маріуполя активно відзначили День української писемності та мови: скрізь проводилися виставки, концерти, лекції, присвячені цій темі.

На тлі такого уважного ставлення до української мови маріупольських учителів прикро вразила редакція міської газети “Іллічівець”. Вона помістила на своїх шпальтах статтю Анни Уварової про диктант з української, що викликав велике зацікавлення викладачів і студентів Приазовського державного технічного університету, але російською мовою! І це у дні проведення заходів з української писемності й саме про написання української мови!

Ми, члени Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, не можемо зрозуміти, чи керує журналістами “Іллічівець”? Відверте, навмисне і демонстративне ігнорування державних

“ІЛЛІЧІВЕЦЬ” ІГНОРУЄ УКРАЇНЦІВ?

свят України чи їхня професійна неспроможність? Можливо, люди, що працюють над створенням газети, яка має наклад понад 60 000, не володіють державною мовою? Або забули, в якій країні живуть? А минулого року в дні святкування рідної мови захоплюючись писали, що в якійсь школі учні на це свято із задоволенням ласували варениками. Невже журналісти “Іллічівця” не бачать різниці між мовою та варениками?

Ми, просвітняни Маріуполя, висловлюємо редакції газети “Іллічівець” шире обурення з приводу негативного ставлення до всього українського. Нам набридло бачити на її сторінках підвищення про українські заходи, написані російською мовою. Як-що “Іллічівець” демонстративно

ігнорує українство в Україні, то ми демонстративно відмовляємося від передплати цього українофобського видання, про що повідомляємо редакцію “Іллічівця” та інші ЗМІ.

Не сподіваючись знайти порозуміння в редакції “Іллічівця”, звертаємося до керівництва Національної спілки журналістів України та Міністерства культури і туризму з проханням перевірити журналістів видання на володіння державною мовою та фахову відповідність посадам, які ті обіймають.

Члени ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка м. Маріуполя: підписалося 14 членів “Просвіти”, на чолі з головою — Анатолієм Морозом

ЯК УВІЙТИ У НОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ПРОСТІР?

Інститут філології як частина Київського національного університету ім. Тараса Шевченка виник 10 років тому на основі поєднання двох факультетів — філологічного і романо-германського. Директор Інституту філології професор Григорій Семенюк говорить, що для історії 10 років — період зовсім невеликий, але для розвитку філологічної освіти незалежної України цей етап став знаковим. За цей відтинок часу філологічна освіта набула нової якості, піднялася до рівня тих освітньо-виховних і наукових критеріїв, які панують у провідних університетах світу. Навчальний процес забезпечують 32 кафедри, які репрезентують умінь поєднувати традиційне й новаторське, світове й національне, сповідуючи принцип Тараса Шевченка: “І чужому навчається, і свого не цурається...”

Оксана СЛПУШКО,
заступник директора Інституту філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ НАУКОВИХ СТУДІЙ

Нині Україна вже прийшла до усвідомлення того, що розбудова демократичних процесів у політиці та економіці неможлива без змін у системі освіти. Освіта за своєю суттю є основою науково-технічного прогресу і розвитку демократії. Сучасні освітні процеси у різних країнах світу набувають рис інтеграційних, і ми не можемо на це не зважати. Автохтонні елементи та загальносвітові ідеї поєднуються, витворюючи власні моделі освітнього розвитку, які відповідають специфіці та особливостям економічних і соціальних доктрин, політичним стратегіям національних держав. Спільною рисою світового освітнього простору стає гуманізація освіти, посилення у ній людиноцентричної моделі. Інтеграція у світовий простір є неминучою і необхідною. І тут без знання іноземних мов просто не обійтися. Це не вищий пілотаж в освіті, а те, без чого не можна рухатися далі. Насправді це частина реформи, яка неминуча і необхідна. Про силу і важливість цієї реформи повинні дбати вищі, передусім університети.

Другим важливим чинником (після мовного), який підносить освіту на новий рівень, є наукова складова в освіті. Наука не може бути розпорошена у колосальній кількості вишів. Наукові студії доцільно концентрувати у справді ефективних університетах. Для цього, врешті, потрібно вирішити проблему їх збільшення, оптимізувати мережу вищих навчальних закладів. Тільки потужні університети можуть бути конкурентоспроможними у глобальному освітньому просторі. У межах університету наука покликана стати головною продуктивною силою і виконати функцію основного елементу організації суспільної структури. Оптимізація мережі вишів дасть можливість консолідувати наукові дослідження, а також запроваджувати нові подовжені спеціальності, що нині популярні й користуються попитом на ринку праці з огляду на глобалізацію та універсалізацію професійної діяльності. Як показав досвід, подовження спеціальностей, наприклад, “Українська мова і література, іноземна мова” та ін. робить їх ефективними і конкурентоспроможними. Таким чином українська інтегрується у більш широкий глобальний контекст. Вагомими є наукові здобутки учених Інституту філології: ведуться актуальні наукові дослідження, видаються монографії, численні наукові

статті, проводиться підготовка і захист кандидатських і докторських дисертацій, організовуються наукові конференції.

НАУКА ВІДКРИВАЄ, ОСВІТА ЗАБЕЗПЕЧУЄ

Визначальним чинником, який зумовлює дослідницький статус університету, є науковий склад викладачів. Доцільно виходити з того, що базові курси мають читати професори, фахівці у цій сфері. На жаль, на багатьох кафедрах із певних причин базові нормативні курси читають викладачі, які не мають жодної серйозної публікації з даного предмета. Кафедри, розподіляючи навантаження, повинні керуватися виключно професійним критерієм. Читати базові курси можуть викладачі, які мають ступінь не нижче доцента та опубліковані наукові праці (не лише статті, а й посібники, монографії) із цього курсу. Підкріплення курсу власними дослідженнями — це головний критерій у світі при розподілі навантаження. Базові курси повинні читати люди, які захищали кандидатські й докторські дисертації саме з даного предмета. У цьому відмінність дослідницького університету від педагогічного інституту, де курси читають фахівці більш широкою професійною орієнтацією.

Завдання викладача — не тільки викласти основи курсу, а й залучати студентів до наукових студій. Робити ж це може виключно фахівець із певного предмета. Якість викладання — це якість навчання. Якщо за кафедрою стоїть асистент або ж доцент, який не має із курсу жодної ґрунтовної наукової праці, то про який рівень знання можна говорити? Наприклад, професор Гарварда чи Оксфорда передусім скерує студентів до своїх підручників, посібників, монографій, що сприяє засвоєнню матеріалу, а аудиторні години використовуватиме для розвитку мислення, поглиблення і систематизації знань.

Як відомо, освіта є безпосереднім відзеркаленням соціально-економічного і культурно-історичного розвитку нації. Сучасне суспільство, відкрите за своїм характером, ставить до вишів, зокрема університетів, нові вимоги. Насамперед необхідність єдності освіти, науки та інновацій. Тут усе дуже просто: викладач, ідучи в аудиторію, до студентів, мусить не просто викласти загальнодоступний матеріал, а бути вченим-новатором, спонукати студентів до наукових студій. Наукові дослідження, рівень викладання в усьому світі оцінюють за кількістю публікацій та індексом цитованих праць викладачів. Інновації здебільшого поширені у галузях технічних наук, тож настав час говорити про їхню

Фото Олесь Дмитренко

необхідність у гуманітарній сфері. Саме інновації сприяють орієнтації у світовому науковому просторі. Наш інститут вбудовує свою подальшу стратегію діяльності, відповідаючи на виклики сучасності, зокрема враховуючи інноваційні процеси, які відбуваються у галузі освіти та гуманітаристичі. Навколо інновацій як феномену відбувається нині багато дискусій. Це поняття прийшло з економіки, позначаючи втілення наукових відкриттів у певній технології чи продукті. Їхня ефективність визначається прибутком. В освіті та гуманітарній сфері критерій ледь інший. У нас ефективність визначається здатністю покращувати якість життя людей. Фактично інновації є реакцією на кризу освіти й гуманітарного простору, відповіддю суспільства на неї. Тут інновації можуть оцінюватися як доведення ідеї до її практичного використання, реалізація змін у соціально-педагогічному середовищі.

Формування і запровадження на практиці інноваційних процесів у гуманітаристичі значно складніше, ніж у точних і технічних науках. Своєрідний гуманітарний “хай-тек” потрібен нашій державі як прорив у новий гуманітарний простір. Він можливий тільки за умови, якщо гуманітарні інновації стануть ключовими у державній політиці, будуть серед головних пріоритетів політичних партій. За участю вишів мусить бути вироблена інноваційна модель розвитку гуманітарної політики держави, її стратегічна програма. Це забезпечить підвищення конкурентоспроможності української науки та освіти. Для консолідації інноваційних процесів доцільно було б визначити потужні центри, якими є дослідницькі університети, які такі, що забезпечуватимуть розробку і запровадження інноваційних технологій. Важливою запорукою розвитку інноваційних процесів є тісна співпраця університетської та академічної науки. Наука дає освіті відкриття, а освіта забезпечує науку молодими кадрами.

ЧИ БУДЕ ЯКІСНО НОВИЙ ЗАКОН “ПРО ВИЩУ ОСВІТУ”?

Особливо актуальна проблема — врахування вищими потреб ринку праці. Кілька років тому ми переживали так званий юридичний вибух. Юристів готували навіть ті вищі, які не мали можливостей для їхнього повноцінного кадрового, матеріального,

інформаційного забезпечення. Проблемним залишається питання держзамовлення, що за своєю суттю є інструментом соціального захисту населення. Свіжі на пам’яті цьогорічні дискусії щодо держзамовлення на підготовку фахівців у сфері вищої освіти. Фактично воно має бути відповіддю пропозицій ринку на певних фахівців, адже йдеться про здатність держави профінансувати їх і можливість вищу підготувати. Тут необхідно враховувати конституційне право громадян України на вищу безоплатну освіту. Така квота повинна бути забезпечена на кожну спеціальність. При цьому величина її має визначатися попитом ринку, який постійно вносить свої корективи. Тут варто згадати досвід ЄСРСР, коли стратегічне планування ринку праці та попит на певних фахівців здійснювалося у Московському НДІ вищої школи, групи працювали у Москві, Ленінграді, Києві. Нині таку роботу повинні здійснювати створені у вишах групи, комісії тощо. Самі вищі, насамперед університети, мають бути зацікавлені у тому, щоб знати ринок праці та його потреби.

Нині український освітній простір чекає на новий закон України “Про вищу освіту”. Сподіваємося, що він дасть відповідь на всі актуальні й нагальні питання освітянського, зокрема університетського, життя. Хотілося б, щоб він був якісно новим, покликаним відобразити трансформації в освітній системі часів незалежної України. Її орієнтацію на ідеї гуманізму, людиноцентризму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між народами і національностями. Крім того, нове освітянське законодавство повинно враховувати наявність квоти на бюджетне навчання для дітей із малозабезпечених сімей. Врешті, повинно прийти розуміння того, що кількість студентів у виші — не головний показник його рівня. Оптимізація мережі вищих навчальних закладів призведе до ревізії спеціальностей, за якими ведеться навчання у вишах усіх форм власності. Тоді буде збалансовано кількість студентів на бюджетній і контрактній формах навчання. Це одна з форм інновацій, попит на які має визначатися також і державним замовленням. Якщо держава зацікавиться і візьме активну участь у цьому процесі, ефективний інноваційний прорив буде неминучим.

СЕРПОМ ПО «ГОРДОСТІ» ТАБАЧНИКА

Під виглядом реформування і вдосконалення національної освіти сумнозвісний освітянський очільник не втрачається фонітавати новації, одна за одну абсурдніші. Такий висновок можна зробити з його чергового конспіративного проекту наказу, що має на меті забрати під своє крило аграрну освіту, яка перебуває у віданні Міністерства аграрної політики і продовольства України. Про руйнівні для відомчої освіти наслідки цих задумів розповів громадськості обурені представники студентства національних аграрних університетів України.

— Нас хочуть, як річ, передати від одного міністерства до іншого, — сказала на прес-конференції в УНАН представниці Полтавської державної аграрної академії Тетяна Бардіна. — Але ж ми не річ, ми не товар.

Представники студентства на конкретних фактах довели, що їхня галузева освіта на високому рівні. Такі результати — наслідок тісного взаємозв’язку навчально-освітніх програм із практикою, ознайомлення студентів із найновішими досягненнями й технологіями агроприводництва безпосередньо на базових підприємствах. Мінагропрод не на словах, а на ділі турбується про молоде поповнення галузі. Тому не дивно, що випускники сільськогосподарських вишів користуються високим попитом на ринку праці не лише у нас, а й за кордоном. Вони успішно працюють за фахом у Франції, Нідерландах, Польщі тощо.

Іван Мартинчук, представник Житомирського національного агрокологічного університету, підтримав свою колегу, наголосивши, що перепідпорядкування їхніх ВНЗ міністерству Табачника неминуче призведе до “розриву між теорією і практикою”, а відтак — до погіршення рівня освіти.

Передача аграрної освіти “історично” за нинішньої політики влади цілком можлива. Але подібні “реформи” під Табачника і К° нічого доброго не принесуть. Ні освіти, ні вирішення соціальних проблем студентства. А враховуючи цинічно-сезуїтські прийоми розправи над неугодними ректорами університетів, можна передбачити їхню подальшу долю.

Тому-то учасники прес-конференції від імені 250-тисячного студентства заявили про створення руху захисту аграрної освіти “Серп і молот”. Його активісти зібрали вже понад 100 тисяч підписів на підтримку їхніх вимог. Підписане звернення передадуть Президентові України. Молодь ще сподівається відвернути загроз. Але в разі ігнорування її вимог, суголосних національним інтересам, студенти готові до рішучих, радикальних кроків. І тоді не лише “гордості” Табачника — його фонтану хитромудрих “реформ” не позаздрить, а й тим, хто закриває очі на крамарство освітянського чиновника.

Наш коб.

СЕНС БЕЗГЛУЗДОЇ «ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ»

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Чимало критики лунає на адресу нової "законодавчої ініціативи" Дмитра Табачника в системі дошкільного виховання. Пропонуваний вільний вибір батьками мови виховання на перший погляд природний і справедливий, але запровадження окремих груп у дитсадках у світлі ним же запроваджені реформи та ще й на 21-му році незалежності критику не витримує. Та й навіщо додатковий закон, якщо для того, щоб обрати дитсадок із виховання мовою меншини, треба відвести дитину за руку в такий дошкільний заклад або заснувати його там, де є в ньому потреба?

Вочевидь, сенс зайвої ініціативи Табачника полягає не в турботі про збереження самотності меншин, а в чомусь іншому. Знаючи люди висловлюють побоювання, що в нинішній системі дошкільних закладів і в умовах реальної мовної політики цієї влади така новація неодмінно обернеться зрощенням дитсадків. "Цей законопроект — пряма русифікація дитячих садків! Регіонали не змогли ухвалити свій закон про мови, тому намагаються подібними ініціативами впровадити точкову русифікацію", — впевнений член Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності В'ячеслав Кириленко.

Але парламентська більшість слухати здоровий глузд не буде. Не для того Табачник затіяв широкомасштабну і нелогічну освітню реформу, щоб у процесі вдосконалення так званої дошкільної освіти пропустити нагоду заодно "поправити" права юних українців на російську мову. Громадське обговорення законопроекту влада не організує. Це повинні зробити ми з вами, сформулювати вердикт, подати його в уряд і парламент, заручитися підтримкою тверезих політиків. На жаль, практика показує, що про-

мадські організація писатимуть емоційні заяви, але загальнонаціональне обговорення ніхто не очолить, отже, єдиного ґрунтовного документа про результати обговорення влада не одержить, на що й розраховує. Масових "парканоламальних" протестів під парламентом не очікується, адже це не питання грошей і пенсій, а лише проблема перспективи держави й долі молодого покоління громадян. Не виключено, що й експертний висновок буде позитивним, хоч ця дивна і зайва законодавча ініціатива не витримує жодної критики. Узяти хоча б старий "Закон про мови" в Україні:

Стаття 25 "Мова виховання та одержання освіти"
"Вільний вибір мови навчання є невід'ємним правом громадян Української РСР.

Українська РСР гарантує кожній дитині право на виховання і одержання освіти національною мовою. Це право забезпечується створенням мережі дошкільних установ та шкіл з вихованням і навчанням українською та іншими національними мовами".

Стаття 26 "Мова виховання в дитячих дошкільних установах"

"В Українській РСР виховання в дитячих дошкільних установах, в тому числі дитячих будинках, ведеться українською мовою.

У місцях компактного проживання громадян інших національностей можуть створюватись дитячі дошкільні установи, де виховання дітей ведеться їхньою національною або іншою мовою.

В дитячих дошкільних установах у разі необхідності можуть створюватись окремі групи, в яких виховання дітей ведеться іншою мовою, ніж в установі в цілому".

Конституційний Суд України дав таке роз'яснення: "Виходячи з положень статті 10 Конституції України та законів України щодо гарантування застосування мов в Украї-

раї, в тому числі у навчальному процесі, мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних навчальних закладах України є українська мова.

У державних і комунальних навчальних закладах поряд з державною відповідно до положень Конституції України, зокрема п'ятої частини статті 53, та законів України в навчальному процесі можуть застосовуватись та вивчатись мови національних меншин" (пункт 2 ухвали з Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 1999 року № 10-рп/99).

Якщо врахувати ці основоположні документи разом із Конституцією України, мовно-виховна модель системи сучасних дошкільних закладів повинна ґрунтуватися на таких принципах:

1. Державні й комунальні дошкільні навчально-виховні заклади повинні бути з українською мовою навчання і виховання незалежно від регіону держави. (Інакше держава не забезпечує виконання 10-ї статті Конституції і право та обов'язок громадянина володіти державною мовою як мовою публічного спілкування та в суспільній діяльності).

2. Пункт 3 статті 26 "Закону про мови" повинен бути діяти у минулому, як виняток. (Пропозиція утворювати, як правило, постійні групи з іншою мовою виховання в дитячих дошкільних закладах незаконна і така, що знижує якість процесу і вимагає значного подорожчання утримання закладів, адже ці окремі групи повинні виховуватись і навчатись окремо за різними програмами.)

3. Державні, комунальні й приватні дошкільні навчальні та виховні заклади утворюються не як заклади з навчанням і вихованням винятковою мовою меншин. Паралельно повинен відбуватися навчально-виховний процес державною мовою. (Це необхідно

для дотримання 10-ї статті Конституції і законодавства про громадянство.)

Чи відповідає згаданім критеріям більшість дошкільних закладів України? Відповідь риторична. Дошкільних виховних закладів з якісним навчально-виховним процесом державною мовою недостатньо. Та й у закладах із виховання мовою меншин є проблеми якісного дошкільного навчання мовою держави. Але ж стандарт дошкільного навчання мусить бути єдиним у сенсі якості навчання та виховання мовою держави!

Не можна виховувати кілька сортів громадян за мовною ознакою, коли Конституція гарантує застосування єдиної державної мови! Чому замість виправляти серйозні недоліки в дошкільному та й у шкільному вихованні, пропонується ще й погіршення виховного процесу шляхом створення додаткових груп, яке негативно позначиться на вивченні громадянами України державної мови, а це заборонено Конституцією України? Чого варта дошкільна освіта, що готуватиме учнів молодших класів, які не знатимуть української мови і головне — не привчатимуться змалку застосовувати мову держави в публічній діяльності? Може, ми за народні податки утримуємо таку систему дошкільної освіти, виховання якої не шануватимуть мову держави? Хіба можливо таке, що юні громадяни не знатимуть української, зате дошкільна освіта буде румунською, угорською, російською?

Зрештою, чому поширене з вини влади небажання знати і застосовувати державну мову не кваліфікується як незаконний привілей за мовною ознакою, який шкодить існуванню єдиного громадянства, руйнує основи конституційного ладу держави? Якщо за потурання наших чиновників небажання вивчати державну мову культивується змалку, в дошкільній системі виховання, то яка перспектива задекларованою владою "сильної держави"?

Микола ПШЕНИЧНИЙ,
член Національної спілки письменників України,
випускник 1970-го року

Щоразу, коли заходжу на подвір'я моєї рідної — найріднішої! — Дубенської Першої Школи, на серці стає трепетно і гордо. Адже напевд чи є ще десь в Україні подібна альма матер, зі стін якої вишло у світ стільки славетних імен: і тоді, коли вона звалася гімназією імені Конарського; і в повсення, коли тут деякий час навчалися лише дівчата; і пізніше, у 1950—1990-ті роки. А які талановиті, видатні, незабутні викладачі тут працювали!

Мимоволі сповільнюю кроки, затамовую подих, зупиняюся біля меморіальних дощок і подумки повертаюся у далеку минувшину. Наче на екрані, з'являються кадри, оживляють знайомі обличчя, чує до болю дорогий голос.

Це навіть глибоко символічно, що на шкільному фасаді так несподівано зустрілися пліч-о-пліч, аби вже ніколи більше не розлучатися, двоє найближчих друзів-односельців (їхнє дитинство пройшло у Хотині колишнього Дубенського повіту Волинського воєводства, а нині — Радивилівського району Рівненської області), однокласників, залюблених в історію, етнографію, літературу, мистецтво. Тезки — Ігор Лозов'юк та Ігор Свешніков. Українець і росіянин. Парадоксально, але факт: упродовж усього перебування тут, у гімназії, вони між собою на кожній перерві принципально розмовляли тільки французькою мовою! І наставники, і ровесники, безперечно, вважали це неабияким дивацтвом. Проте з усією відвертістю мушу сказати: вже тоді ці двоє товаришів були поліглотами, нумізматами, філокартистами, геральдистами, філателістами, сфрагістами, бібліофілами, колекціонерами і т. ін. Згодом Ігор Кирилович стане неперевершеним археологом, доктором історичних наук, академіком, найвидатнішим дослідником Поля Берестецької Битви літа 1651-го, а Ігор Дмитрович — найкращим лубенським краєзнавцем, сталінським політв'язнем, лауреатом просвітянської премії імені Грицька Чубая. Слава Богу, маємо регіональну премію імені Ігоря Свешнікова. У Дубні з'явилися вулиці на їхню честь. Започатковані іменні фонди у Державному історико-культурному заповіднику міста Дубна, в яке вони були просто закохані, задля непомітної слави якого жили і працювали до останнього подиху.

ШКОЛА МОЯ, ЖУРАВЛИНКО МОЯ...

Ця школа у давньому, літописному волинському місті Дубні є чи не найбільш просвітянською, починаючи з 1920-х років і до сьогодні. Їй цимі днями — 120 років! Справді, вік великий поважний. Про декого з її вихованців розповідає тамтешній просвітянин Микола ПШЕНИЧНИЙ.

Вірю: недовзі ці сиві цегляні стіни XIX століття прикрасять меморіальні дошки і Юрєві Шумовському, і Іванові Носалю, і Віталію Волкову, і Мотрі Братичук, і Петрові Вишневіському, й багатьом (цілий іконостас!), чи кроки досі відлюють шкільними коридорами, чи експозиції розлого і вдячно пам'ятно розповідатимуть у шкільному музеї про те, що не маємо права забувати.

Якби що гімназію закінчив тільки Ю. Ф. Шумовський, то і той унікальний лубенський навчальний заклад варто було б занести у Книгу рекордів Гіннеса. А цей феноменальний науковець, священик, музеєзнавець, мандрівник, Почесний громадянин міста Дубна, просвітянин, виявляється, працював тут і педагогом. Автор півтисячі наукових праць багатьма мовами світу, перший і поміж українців дослідник Африки, співробітник Організації Об'єднаних Націй, кореспондент найдавнішої українськомовної газети США "Свобода". Подарував Дубну кільканадцять тисяч документів і матеріалів про свою подвижницьку долю і про всю дивовижну мирогощанську родину Шумовських: батька — отця Федора, братів і сестер — Арсена, Петра, Павла, Олександру, Анастасію, котрі прославили і наш край, і всю Україну на кількох материках.

Або травознавець Іван Носаль, геніальний фітотерапевт, "знахар із вищою освітою", як напівжартома-напівсерйозно говорив він сам про себе. Саме йому (у співавторстві з покійним татом-священником Михайлом Андрійовичем) вдалося — вперше у Радянському Союзі, ще наприкінці 1950-х років — видати масовим накладом, а згодом кілька разів перевидати українською та російською мовами цікаву і вкрай потрібну книжку про лікарські рослини та їхнє застосування у народній медицині. Ще тоді це вражає, воістину енциклопедич-

не видання стало справжнім бестселером. Та йому б пам'ятки ставити! Хоча він сам собі воезвиг монумент. Нерукотворний. Духовний.

Або астрофізик Мотря Братичук. Перша у світі дослідниця штучних супутників Землі. Її іменем названа одна з малих планет Сонячної системи (ще за життя!). Засновниця і багаторічний керівник астрономічної обсерваторії на горі Кальварія у передмісті Ужгорода.

Заповіла поховати себе на рідній Дубенщині — в селі Верба, де народилася, там на її могилі меморіальний знак талановитої роботи ще одного вихованця нашої школи, просвітянина, відомого художника Василя Захарова.

Петро Вишневіський... Пригадую: ціли жоржини, чорнобривці — як останній дарунок Учителіві, Просвітянину, Патріотіві. Ціли осінні тихі небеса, і відлітали у вирій із рідної землі журавлі, просячило змахуючи крильми. Журливо бринів шкільний дзвоник, проводжаючи в останню дорогу Почесного громадянина міста Дубна, лауреата просвітянської премії імені Грицька Чубая. Петро Степанович виховав тисячі учнів, написав і опублікував чимало гостропубліцистичних статей, намалював безліч живописних картин, прочитав сотні лекцій. А коли так несподівано відлетів у вирій — скорботно принишли, почувши невтішну звістку, всі, хто його знав. Сльози витирала запечалена родина. Заламувала руки у розпачі журлива каліна біля рідного обійстя на вулиці Польовій, яка нині носить його ім'я.

Віталій Волков, якого доля-мачуха загнала на чужину, за океан, у США. Але й там він повсякденно, щохвилино думає про Дубно, про Волинь, про Україну. Він — автор прекрасного роману "Довбуш", інших епічних прозових творів. Просвітянин...

Маю неоплатний борг перед ними, перед усіма іншими, про кого йдеться у книжці, яку видає моя рідна школа до свого ювілею. Рівняюся на них. Пишаюся, що був близько знайомий: зустрічався, співпрацював, листувався. Тож, затамувавши подих, мимоволі сповільнюю кроки, колю знову й знову ступаю на подвір'я Дубенської Першої Школи...

Школа моя, журавлино моя —
З вірію, з вірію...
Як моряк у маяк, так у тебе і я
Вірію... Вірію...

Галина ОСТРОВСЬКА,
член НСЖУ, м. Одеса

ПРО МОВУ ОДЕСИТІВ І НЕ ТІЛЬКИ

Автор цієї статті — одеситка, живий свідок багато чого з того, про що пише співтворка книжки “А українською кажуть так”. На Всеукраїнському конкурсі “Українська мова — мова єднання” ця праця виборолася: для себе — перше місце, для своїх виробників — відзнаку лауреата премії П. Куліша і Золоту медаль журналіста. Незважаючи на такі регалії, погиту в Одесі не має (причини стануть відомі після прочитання пропонованої статті). Тому подаємо телефон 68-53-13 — може, знайдеться покупець в іншому місті чи селі. Телефонуйте.

А наразі — щира дяка панові Р. В. Воронезькому. Якби не його спонукання та допомога літературою, ніхто б ніколи не прочитав того, про що йдеться нижче.

За сотні літ своєї історичної пам'яті людство аж тепер упевнилося в тому, що: 1) народ живе доти, поки живе його мова. Приклад: євреї, цигани; 2) мова творить і береже державу. Приклад: чотириста з гаком років чехи жили під німцями, рідну мову майже забули, держави не мали. Але варто було цій мові відродитись, — постанала й держава. Та ще й така, що німцям у ній не лишилося місця і вони мусли масово вибиратися за її межі. Висновок Лесі Українки: “Нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію”.

Наша держава, на жаль, дуже непослідовна в обороні своєї мови, тож чого тільки не виробляють у ній ті, хто сьогодні намагається на Богом даній нам УКРАЇНСЬКІЙ землі збудувати *русский мир!*

Одні з можливих трибун, а часом геть не з трибун, а на усіяних збіговиськах чи посаджених пускають слюзу: мовляв, як тяжко кривдять їх у незалежній Україні: обзивають національно меншиною, силоміць українізують кіно-, телетитрами, мучать дітей зайвими уроками української мови...

Другі (чи не з тих, що спровокували ліквідацію записів про національність у наших паспортах?) радять українцям, які вже незнавжили рідну мову, начхати ще й на рідних батьків, дідів і весь свій рід та записатися в росіяни під час найближчого перепису населення. Ось коли, обцяють, настане в Україні справжній інтернаціоналізм!

Чи не такий, дозволимо собі запитати, як отой, що його навіть ясне око письменника Івана Дзюби не змогло відрізнити від русифікації? Це — раз. А друге: чи не варто прислухатись до поради польського сатирика Ю. Тувіма — *Навіть коли перекосили, не кажи “гон!” Спершу подивись, у що вскочив.* Бо ж сьогодні світлом гріє думка, мовляв, годі вже русіям корчирити із себе слюзян — час до рідної країни Москель повертатися. А там — надвоє бабця врожилася: може, перекинчиком ТУДИ ліпше застане видиратися ЗВДИТИ?..

Треті, як-от зграї запорожан (так на Поділлі називають людей, яких на весілля не кличуть, а вони самі йдуть — просто потанцювати. Іноді їм навіть почастунок виносять, але “за поріг”). Звідси — запорожани. Беремо це слово, щоб не तुдили до контексту святого), миколайців та ще когось, вирішили позапроваджувати на своїх хуторах мови *регіональні*. І не придумали нічого іншого, як запитати на ці ролі одну мову — російську. Еге ж! Тільки забули поспитатися: чи ж погодиться *великі й могоучі* на хуторянські маштаби?

Одесити склали описанам лаяментацию оцінку категоричну: “Драчки на словах за государственный язык межнационально-го общения”, — і захопилися боротися “делом”: подерли простиралда на смуги, понали писували чорним по білому: “Мы говорим по-русски!” і рушили гамузом по вулицях, до базарів та Думської площі. “Единственный их недостаток, — просто не можем не зачитувати тут Аркадія Аверченка, — это то, что они не умеют

(підкреслення — Г.О.) говорити по-русски, но так как они разговаривают больше руками, этот недостаток не так бросается в глаза”.

Тривали ці походеньки десь із місяць-півтора, а далі розсоталися. Набрало, мабуть, їхнім учасникам прикидатися нещасними, яким в Одесі просто *проходу не дають с этой украинской мовой*, тоді як насправді в жодній конторі, в жодній установі (від найсоліднішої до найдрібнішої), у жодному навчальному закладі (від найвишого до початкового, за незначними винятками) українського слова не почуєш. Нема його в нашому благословенному місті практично ніде, тож до чого цей галас? Щоб люди сміялися? Хай сміються, але не з нас.

Того, хто за походеньки платив та подертими простиралдами стелив собі дорогу до крісла міського голови, не так легко збити з пантелику. Не вкипіло з одним — знайдеться щось інше. І на білий світ з давньовіжжю давнини вилдобулася та закуджилася містом нова балачка:

— Державна — не державна — вторая — десятая... Мі живієм в Адесі! Значіть, язык наш адескій. І ето вам не абикак: імеється і своя історія, і свої словарі! А наш город — столиця Новоросійського края!

Автор одеського лексикографічного шедевра — письменник Валерій Смирнов. Кваліфікує свій витвір як *полутолковий словарь*. Може, тому *полутолковий*, що більшість зібраного в ньому і не потребує *толкования!* Погляньмо: *Буляют, аж гай шумят; Забіл кліенту наморокі; Лі ти дома не можеш ускочить в хапену; Убери ето молтох! Сдохалась от мужа. Он баламут, откуда я его знаю. Кудюю ти в Адессе ні пойдьши — тудюю прямо так і вийдеши к мору. Пянкаються с ним в больничке. Ано отсюда мелкімі шагами!* (Згадаймо, читачу: “А мій милий иде, дрібноцю ступає”).

Годі! Таких прикладів одеської мови можна накидати ще кілька сотень, але й із наведених видно: даремно автор гаяв на їхнє збірвання час. Набагато простіше було розгорнути Словник Грінченка чи якийсь інший і саме там, а не по завулках та закапелках із бомжами позабирувати того, що одесити продають за СВОЮ мову. А поки Ви, шановний читачу, порівнюватимете словникові реєстри Грінченка і Смирнова та визначатимете конкретно, звідки в “одеській” мови ноги ростуть, ми звернемося до історії.

Одесити, більшість їх — таких, якими вони сьогодні є, — компетентні в цій галузі, як ніхто, і твердження їхні залізи:

— Пока злесь не біло русскіх, Пьтомкіна і Суворова, во вьсом етом етрае (мається на увазі Північне Причорномор'я) не біло нічево!

— Нічоно?

— Дікоє поле! І крепость Хаджібей. Турецкая. На берегу мора.

— Де ж тоді містилися козачкї хутори, що Січ хлібом годували та коней для неї плекали? Де ж були цілі **ПРИХАДЖИВЕЙСЬКІ** (еге ж, прихаджівейські!) козацькі села — Чубайка, Усатове, Зербайське, Бугайки та інші, які тепер стали **примоскельськими** або навіть увійшли в межі міста? Звідки ж тоді до Одеси йшли перші її поселенці — основна трудова і будівельна сила нового міста і порту?

І тут на того, хто зайде в таку балачку, посилиться, як горох: болгари, греки, молдавани, серби, караїми, арнаути (так турки називали албанців, а росіяни назву перейняли і українців до цього змусли), німці, французи, поляки, англійці, італійці, іспанці, росіяни... У мові одеситів, б'ють вони себе в груди, сила-силенна слів із мов усіх цих народів!

Щодо слів російських, то так воно, либонь, і є: багато. Можемо додати: ще й дуже! Іноземних в одеській мові, гадаємо, рівно стільки, скільки й у російській.

— А українських? — питаємо навпростець.

У відповідь на це можна почути тільки роздратоване НЕТ!, за яким так і вимальовується імперське *не было, нет и не будет*.

Але розгорнімо перше (підкреслимо: **перше**) видання книжки “Старая Одесса” (автор — О. Дерібас, вчунатий племянник першого правителя Одеси Йосипа Дерібаса). Там написано: “В первые дни нашего города в нем громче всех раздавалась малорусская речь, и ее не могли заглушить ни французский, ни другие языки первых поселенцев... И эта малорусская речь легла в основу нашего одесского народного языка...”

Довідкова книжка “Вся Одесса” уточнює розповідь автора

“Старой Одессы”: “В составе населения преобладали украинцы — трудовой, ремесленный, разнобачий люд — и русские — администрация, чиновники, служащие многочисленных ведомств и контор”. І додає до цього, що в Одесі дедалі більше стало євреїв. Атож!

Чого українці, діти землі, з діда-прадіда хлібороби та гречкосії — **орії**, як їх урочисто називав Лев Силенко (автор книжки “Мага віра”, своєрідної “біблії” рунвірів в Америці. Збудував храм і назвав його Оріяною — від *орії*, *арії*, *арійці*, кидали рідні домівки та рушали з торами до Одеси, зрозуміти можна; вони **тікали** від закріпачення. Його кайдани саме в цю пору, до гніздя зруйнувавши Січ, накидала на вільних людей царя Катерина II.

Між рядками. Пам'ятник їй сьреставрували в Одесі ті, кому досі сьрвається ідея єдиненствіності — хоч імперської, а хоч совєцької (тут, хоч як дивно, прагнення духовенства — московського — і атеїстів-комуністів теж збігаються), а ще — п'ята колона (вона в Одесі дуже численна й потужна — навіть виїздить з десантами в інші міста).

Та повернімося до теми. Українці **тікали** до Одеси від покріпачення. Євреї ж ішли до неї зі “смуг осідлості” залюбки — місто, що мало стати портовим, розгортало перед ними значно ширші перспективи, ніж було крмакування, шинкакування, дрібна торгівля та ремісництво по селах і містечках (смуга осідлості окреслювала в царській Росії ті місця, де дозволялося селитися євреям. Великі міста до неї не входили. Одеса входила, бо ще тільки будувалася і великим містом не була. Коли ж стала великим, у ній теж дозволяло селитися не кожному єврею). То тільки євреям-багатим, купцям у царській Росії дозволялося жити, де їм подобалося, а всі інші мусли задовольнятися найгіршим сусідством з місцевим населенням, тобто з українцями, та ще й переймати собі

їхню мову, щоб хоч якась з оточенням спілкуватися.

Але хоч би чим вабило українців та євреїв місто, яке ще входило до тої горезвісної смуги, а торби за їхніми плечима мали в собі і щось спільне. І було воно нічим іншим, як українською мовою. Українці несли її до міста як останній скарб із того, що мали Богом даного, євреї — як щось позичене, взяте до тимчасового користування, тож і заходилися передусім свою “об'єврену” українську мову пристосовувати до панської російської. **Утворилася мова одеська.** Еге ж, з українською основою, як і говорив Олександр Дерібас, та з єврейсько-расейським акцентом. А що ж тоді з отим “горохом” про німців, англійців та всяких інших шведів?

— А нічоно! То лише на думку автора “полутолковому”, іноземців у нашому місті *завжди* було хоч греблю гати. Насправді ж лише по панських салохах, описаних у “Старой Одессе”, іноземців було стільки, скільки й росіян, або й більше. А коли говорити “за всю Одесу” — портову, трудову, будівельну, ремісничу, торговельну і т. ін., то “проти корінного населення іноземців у дореволюційній Росії налічувалося усього 8 відсотків”. Хто на кого тут златен був упилнунти?

Так-от, про мовні впливи. Кажуть, що звук [і] на місці [и] у вимові одеситів (міла нету, міща нечем; лі в не туда?) — це від греків. Можливо. Тільки на цьому **іноземній** вплив і вичерпується. Зате український (звук [а] на місці [я] після [р]) сам ліз в очі: **Бора прішьюл с мора.** Так (бур, радно, бурак) кажуть у північних районах Одешчини (Любашівському, Ширяївському, Колімицькому) — так зафіксувало це й у вимові одеситів. К. Паустовський у повісті “Черное море” розповідає про старих продавців газет, які чьвгали гоłodними вулицями Одеси (це був 1921 рік) і вигукували: “Газета “Мрак”, “Мрак” — газет!” Але письменник недочув. Газетярі казали не “мрак”, а “морак” — так вимовляли це слово одесити. Останнім биндюжником в Одесі був Федя ТрАпочка, твердить В. Смирнов.

Те, що народжувалося в процесі “начіплювання” на українську основу неукраїнських елементів та акцентів, нікого в Одесі не дивувало — сприймалося за норму. Зафіксувалося воно й у літературі. Скажімо, прізвиське свого персонажа Цудечкіс І. Бабель міг вигадати. А ось те, як **цві єрей** заколисує малого Давидка: “А-а, люлі, усем деткам дулі, а Давидке калачі, шьоп спал улені в вночі”, — міг тільки почути.

Або ось читаємо в “Одесских рассказых” Аркадія Аверченка діалог двох маклерів:

— Почему твоего продавца фамилия Огурцов?

— Потому, что он Огурцов. А разве что?

Такі “дива” смішали неодеситів і легко “продавалися”. Особливо в Росію, де завжди полюбляли глзувати з *халлоф* і *ждифоф*. Дехто з наших земляків збив собі на цьому досить солідний літературний капітал...

Далі буде.

Ольга ПУГАЧ,
Київське МО ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

Рік тому, 26 листопада, у сумні для України осінні дні пам'яті жертв голодоморів, на 72-му році життя перестало битися неспокійне серце незабутньої Параски Королук — улюблениці Майдану, символу української жіночої Долі.

Останні роки свого життя, а саме від часу Майдану 2003—2004 років, Параска Василівна провела переважно в Києві, на Майдані Незалежності. Це був її власний пост № 1, який вона покидала лише в дні недуги. Вроджена мудрість і життєвий досвід підказували їй — саме тут вирішуватиметься доля народу, а отже, і доля її доньок, онуків. Вона, як і сотні тисяч українців, вірила, що її участь у політичних подіях тих днів була необхідною, важливою. За свою активність мала відзнаки від влади — почесний знак “Гвардія Революції” та орден Княгині Ольги III ст.

Минулої осені, замедлювавши та, можливо, маючи сумні передчуття, Параска Василівна поїхала додому — на Тернопілля, у рідну хату, у рідне серце село Дорогичівка. Там, в оточенні рідних вона й завершила своє трудне та славне життя.

Їй було півтора року, як помер батько, а мати була інвалідом із дитинства. Вона часто надовго полишала домівку — лікувалася у міських лікарнях, далеко від рідного села. У таких умовах пройшло життя маленької дівчинки. Учиться у школі було непросто — часом не мала ні взуття, ні одягу. Після шести класів почала працювати. Перше місце роботи — рільничка бригада, де нічого не платили, лише записували трудовні. Тож поїхала у дяроків. Голова колгоспу після деяких вагань, — вона ж іще дитина! — дозволив перейти на ферму дояркою.

А в сорок років Параска Василівна вже мала майже 26 років трудового стажу. Заробила його і на Харківщині, і на Дніпропетровщині, і в інших місцях. А вже і тоді, й тепер Тернопільщина на заробітки була слабенькою, злид-

ЗГАДАЙМО ПАРАСКУ КОРОЛУК

ні заганяли людей у чужі краї. З теплою згадувала Параска Василівна свої вимушені мандри по українських і загальносоюзних робітничих майданчиках: “Люди, що мені траплялися у чужих містах, такі хороші! Мене любили усюди, ніхто не кривдив! І я їм віддачувала широю приязню та сумлінною працею”.

Маючи на руках трьох дочок — Ганю, Світлану і Марічку, — покладалася лише на себе, бо чоловік помер молодим, залишивши її удоваю. Гірко згадувала Параска Василівна, що цьому допомогла також і оковита. От тоді й скористалася маминною порадою поїхати шось заробити для своїх дівчат на майбутнє. Мама допомогла доглянути дівчаток.

На лісозаготівлях у Архангельську, Томську Параска Василівна заробила два вагони лісу. Радла — тепер було з чого ставити нову хату. Старша донька саме готувалася до весілля... А далі — тринадцять років у Казахстані. Звітти привезла грошей. Донькам наділила по п'ять тисяч карбованців. На ралошсах, що народилися онука, купила коштовну статуетку Божої Матері, решту поклала на рахунки до

Ошадбанку — для дітей, онуків, яких у неї, дякувати Богові, було шестеро. І як же засмутилася, коли дізналася, що ті заощадження згинули без вороття!

Тож на Майдан Параска Василівна мала великі надії — дуже несправедливим їй видалося її життя, та хіба тільки її? Пошук правди, віра у кращу долю дітей, села, України — ось ідея її Майдану.

У народі її вважали справжнім народним депутатом. Для себе вона мало що домоглася, та чи їй домагалася, а от до шести сіл на Тернопільщині завдяки її наполегливості та новим зв'язкам у впливових колах газ так провели. Клопоталася про земляків, які потребували медичних консультацій, багатьом допомагала...

Кілька років тому Параска Василівна двічі готувала у мене в Макошині, що на Менщині. Її радо вітали і в сім'ях, і на святі Івана Купайла. До святя Купайла вона сплела кілька чудових купальських вінків, які ми подарували місцевим дівчаткам, учасницям святкового дійства. Зателефонувавши після святя найменшій з дочок, вона захоплено оповідала: “Марічко! Я так далеко заїхала! Це

село Макошине, десь на півночі”. Звертаючись до мене — “де то воно є?” — “Це аж Чернігівська область! Й-ой, Марічко, аби ти бачила, які тут люди хороші, вони такі самі, як і в нас! А як вони Івана святкують! У нас так, певно, святкували, хіба як мої батьки ще молодими були!”

Її охоче слухали і на святі, і в громадській організації “Нащадки Аратти”. Сільські хлопчачки, уздрівши її за парканом гостинного двору, прибігали сфотографуватися з нею на мобільні телефони і щиро раділи такій події. Їй було що розказати, а нам було що послухати. Бо її доля — це, на жаль, типова доля звичайної української сільської жінки-трудівниці, яка має в житті надію не на державу і навіть не на батька своїх дітей, а лише на себе. Жінки, яка живе вірою і любов'ю, працею і надією на справедливість, на мудрість народних поводирів.

Мова у неї була образна, часто римована. Запам'ятаюся: “А біда ходила не одна. Біда ноги має — туди-сюди повертає”.

Можливо, комусь баба Параска, як її називали на Майдані, видавалася надто наївною. Але хіба вона була наївнішою, ніж Дон Кіхот, абсолютний лідер прихильності європейської читальської аудиторії? (Загальний наклад різних мовами “Дон Кіхота” Сервантеса за останні чотириріччя років поступається лише Біблії.)

І статки у них були подібні: ідально мав спис, старовинний щит, шапку Росинанта та вірного друга; Параска Василівна мала 600 грн пенсії, яку ділила порівну на трьох дочок та їхніх діточок, а сама намагалася з Божою поміччю пережитися на 80 грн, додаток до пенсії за орден “Княгині Ольги”. На київському Майдані вона мала багато друзів, які допомагали їй виживати.

Прощаючись, Параска Королук завжди зверталася до громади своїми віршованими рядками: “І най Вас охороняє Ісус Христос і Мати Божя, Божя Ласка. // Цього вам усім бажає Королук Параска!”

Збережемо про неї світлу пам'ять.

НОСІЙ СВІТЛА Й ДОБРА

Юрій Сергійович Асеев... “Що в імені твоєму?” У самому слові звучить “сіяти, осявати, сияч Асеев”. Воістину носій добра, краси й істини. Пам'ятаю його слова, що будили і кликали: “Якщо в житті не буде мистецтва, то світ стане похмурим, сірим, нецікавим, бо не буде світла. Адже мистецтво, до якої належить культура, то є “культ”, тобто поклоніння, а “ур” — світло”. Він сповідував ті морально-етичні принципи способу мислення, в основі яких була тверда віра в силу мистецтва, яка перетворює людину, оновлює її образ, кличе до творчості. Він був одним із небагатьох інтелегентів, вірних високим гуманістичним ідеалам. Намагався зміцнювати віру в себе кожного, хоч би які обмежені були його можливості. Філософський оптимізм, віра в перетворюючу силу мистецтва — його методологія. Юрій Сергійович був не лише талановитим архітектором, науковцем, чудовим лектором, прекрасним викладачем — він був висококультурною людиною. Юрій Сергійович є сторінкою історії українського народу, рідної землі. І не дивно, що він присвятив своє служіння, свою науку тим зниклим з лиця землі храмам, які підіймали із пороку історичного забуття.

Він один із тих, хто прокладав дорогу до Храму. Його книжки: “Історія давньоруського мистецтва”, “Свята Софія” — дороговказ до святих храмів, ікон, високого духовного мистецтва.

А як натхненно читав нам лекції Юрій Сергійович про Святу Софію — як модель Всесвіту й людського духу. Його розповіді про церкву Богородиці Пирогової, що на Подолі, яку повістиво сам реставрував, пронизані давніми билинами, переказами, літописами. Він розкривав нам красу і велич стародавнього Чернігова з його незбагненними краєвидами Зачарованої Десни та старовинними монастирями...

Навколо Вчителя була особлива аура доброзичливості, зацікавленості, високої духовності. Не забуваючись вечори, так звані “асеевські вівторки”, коли ми, студенти, збиралися в кабінеті нашого професора в невимущеній атмосфері за круглим столом і склянкою запашного чаю. Юрій Сергійович читав напам'ять вірші, цілі поеми — різними мовами! Особливо запалювали нас, надихали енергетикою твори Г. Гейне німецькою мовою, українські поеми Кобзаря. Ми обмінювалися враженнями. Дивувала й прекрасна пам'ять Юрія Асеева.

Смерть Юрія Сергійовича, припинення незабутнього “асеевського вчительства”, його творчості — важка втрата для вселюдської культури. Да святиться ім'я твоє, і дорога до Храму твоєї душі, дорогий наш Вчителю.

Твої вдячні учні: **Людмила КАЛЬНИЦЬКА**, член СХУ, канд. філос. наук, **Михайло ДЕХТЯРЬОВ**, академік

НЕВМИРУЦА ПАМ'ЯТЬ

Марта ГРИНДА,
член Ради Галицького районного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, м. Львів

У селі Грабовець Стрийського району на Львівщині відбулася довгоочікувана подія — відкриття пам'ятника Володимирі Тимчю (Лопатинському) та його побратимам: Микиті Опришку (псевдо Медвідь), Теодору Оленьчаку (псевдо Васильків) та Зенові Левницькій (псевдо Зена), які загинули в нерівному бою з енкаведистами 13 лютого 1940 року.

Ми, просвітяни, відвідали Грабовець, аби вшанувати пам'ять полеглих Героїв, на запрошення ініціатора встановлення пам'ятника Василя Шпіцера, члена Ради нашого об'єднання, співавтора книги “Крайовий Провідник Володимир Тимчій (Лопатинський)”.

Подія відбулася осінньої теплої днини. На майдані, що біля церкви, гамірно... Пам'ят-

ник оповитий синьо-жовтим полотнищем, сцену оздоблено чорно-червоними кольорами, посаджено осінні квіти, зроблено чепурні лавки, вимощено бруківкою стежини...

Серед присутніх вояки УПА, політ'язні, просвітяни, активісти з Конгресу Українських Націоналістів, Ліги жінок, місцеві депутати, журналісти, численна сільська громада. Усі йдуть до церкви на Урочисту Літургію з освяченням церковних дзвонів. Після Служби Божої велично, за всіма християнськими традиціями, з хоругвами святики ведуть товариство до новоспорудженого пам'ятника. Спадає полотнище... Люди вражені побаченням. Взнявшись за руки, юна четвірка (виконана в білому камені) спрямувала погляд у вічність. Оригінальний творчий задум і бездоганне виконання належать молодому талановитому скульптору Яремі Миську.

Священники відправили папахиду та здійснили ритуал освячення пам'ятника. Зворуш-

ливо пролунали співи зведеного сільського хору. Хористи у вишуканих вишиванках. Захід відбувся за глибоко продуманим сценарієм, невимушено, велично, незабутньо.

Серед промовців правнучка сестри Степана Бандери — Оксана з м. Стрий, депутат Львівської обласної ради Зіновій Карпінський, голова ЛОО КУН Микола Пшевлоцький. Найяскравішим був виступ ініціатора встановлення пам'ятника Василя Шпіцера. Сільський голова Тарас Кунько оголосив подяки за участь у спорудженні пам'ятника. Завершилася церемонія вшанування пам'яті Героїв покладанням квітів: від Львівської обласної ради, Львівської ОО партії КУН, Галицької “Просвіти”, вояків УПА, небайдучої сільської громади.

Подія пробудила в людей найсвятіші почуття, оживила душі, додала наснаги та енергії...

Воістину, пам'ять невмируща!

“ВІН ВИРОСТАВ У СПІВОЧІЙ РОДИНІ”

У селі Рівня, що на Вишнівчині Чернівецької області, в 70-х роках XIX ст. було 76 дворів, жили всі у великих злиднях. Чудовий природний карпатський ландшафт був єдиною радістю, віткою й гордістю місцевих мешканців. З одного боку — гори, а з другого — швидкоплинний, бурхливий Черемош. А ще тут любили співати, грати на народних інструментах. Однією з таких була сім'я Назарія та Марії Яремчуків. Одружилися вони у важкі роки. Люди подекуди, що у давні часи за родину Яремчуків віся нагляд. Є про це й документ у фондах Чернівецького державного архіву, датований 17 грудня 1869 р. У ньому йдеться про те, що син Івана Яремчука (прадід Назарія) — Федір із Рівні — користувався без дозволу панським лісом. Про це було повідомлено і в повітове управління та вказано, що він бунтівник. Тому за ним постійно вела нагляд тодішня жандармерія. Натомість нащадки Федора, Назар та Марія Яремчуки, незважаючи ні на що, жили дружно, у злагоді, спокійно займалися господарством, рослили синів Степанчика, Богданчика та доню Катрусу.

1951 року доля подарувала їм ще й четверту дитину — синочка, якого нарекли на честь батька Назарчиком. Ріс хлопчина допитливим, веселим, життєрадісним, любив дивитися, коли сонце ховається за гору, ловити жуки, слухати казки та пісні.

А співали у сім'ї Яремчуків усі. Батько був високоосвіченою людиною: окрім української й російської, знав латину, німецьку й румунську мови. У старші роки він працював дяконом у церкві і як тенор співав у церковному хорі. Мати теж співала в церковному хорі, гарно грала на мандоліні та була акторкою у Вишнівському народному театрі. Коли вони збиралися разом і починали співати, забуваючи про всі негаразди, особливо вирізнявся голос Богдана, який був майже на 5 років старший за Назарія. Перехожі зупинялися біля їхньої хати і говорили: “Які ж бо гарні голоси у цих Яремчуків. Вони справжні-сінькі артисти”.

...Доля подарувала маленькому Назару не тільки талант, а й нелегку дорогу на велику сцену... Перший тяжкий удар він пережив у 12 років, коли помер батько, який мріяв про сан священника для Назарія. Маючи малу платню санітарки, мати вирішила віддати синочка на навчання

до Вишнівської школи-інтернату. Назар дуже важко переживав цю зміну у своєму житті.

За традицією, приїздив на вшанування пам'яті родини на цвинтарі, коли у задушну суботу перед Дмитрієм давали помани біля могил померлих. А ще в день Дмитрія з давніх-давен у їхньому селі був храм. На свято приходили до них родичі, знайомі, сусідські діти. Назар уважно слухав розповіді старших про минуле життя за Австрією, Румунією, в роки війни. Там уперше почув про нав-

Назарій Яремчук, Софія Ротару, Марія Стеф'юк після концерту

чання в гімназії старшого брата (по татові) Дмитра, який 1934 року закінчив факультет права Чернівецького університету, а 1939 року залишив батьківський дім. Цікавими були розповіді про Народний дім імені Юрія Федьковича у Вишніці, про співаків Ореста та Дениса Руснаків, товариство “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка і його видавничу діяльність, про Богдана Хмельницького, твори видатних письменників. Найбільше Назару подобалося співати українські народні пісні про козаків, жартівливі.

Після закінчення 8 класів у школі-інтернаті він продовжив навчання у першій Вишнівській десятирічці. До вивчення предметів ставився серйозно, але перевагу надавав географії. Його цікавили природні ресурси Карпат, географія сільського господарства Буковинського краю.

Однокласники Назаря ходили до районного Будинку культури послухати репетиції “Смерічки”, якою керував Левко Дутковський. Часом і Назар приходив на репетиції. “Інший на його місці, — згадує народний артист України Левко Дутковський, — відразу б підійшов і сказав, “я теж співаю, послухайте мене”, але він через свій сором язливий, м'який

«НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК ЗДІЙНЯВ ПІСЕННЕ НЕБО НАД НАМИ»

30 листопада народному артисту України, лауреату Національної премії імені Т. Г. Шевченка Назарію Яремчуку виповнилося б 60...

характер не міг так зробити”. До того ж, саме в цей період серед молоді був відомий його старший брат Богдан, який зачаровував своїм голосом багатьох вишнівчан.

Лише за порадою завідувачки Рівнянського клубу Левко Дутковський звернув увагу на постійного відвідувача репетицій. Назаря запросили на прослуховування і Левко Тарасович запропонував йому виконати музичний твір за бажанням. Це була популярна тоді пісня І. Поклада “Кохана”. Та коли він заспівав “Дивлюсь я на небо”, всіх вразив дивовижно дзвінкий і чистий голос Назарія. Голос сподобався, і його прийняли до “Смерічки”. На той час у колективі вже співала Марійка Наголюк, Ніна Бондаренко, Ліда Шевченко, Рая Хотимська, Василь Зінкевич, які були значно старші за нього. Левко Тарасович не побоявся, що у Назаря не було музичної освіти, і взяв його. Він побачив головне: хлопцеві може працювати й має велике бажання співати, отже, здолає всі труднощі. Так з осені 1969 року Назар почав співати у “Смерічці”.

“ПЕРШІ ПІСКИ І ПЕРШІ УСПІХИ НА ПРОФЕСІЙНІЙ СЦЕНІ”

Залюблений у красу карпатського ландшафту, Назар мріяв про геофак. Перша спроба вступити до ВНЗ була невдалою. Тому йому довелося працювати і самотужки вивчати географію, історію, математику, які необхідні для вступу. Робота сейсмографа у Західноукраїнській геологорозвідувальній партії, курси волиів, футбол, репетиції — з цього тоді склалися його будні. Вільного часу не мав. Та наполеглива праця хлопця не була даремною, а 1970 рік став для юнака щасливим. Напередодні нового 1970 року він вперше вийшов на суд глядачів, дебютувавши з пісню “Незрівняний

світ краси” як соліст “Смерічки”. На цьому ж публічному виступі “Смерічки” Н. Яремчук і В. Зінкевич уперше виконали пісню Володимира Івасюка “Червона рута”. Відтоді “Смерічка” стала відома далеко за межами області. Чернівецька обласна газета “Зорилей Буковиней” писала: “...В останні роки все більше і більше говорять про молодого композитора Л. Дутковського, йому належить заслуга створення у Вишніці ВІА “Смерічка”, колективу з великим майбутнім”. Назарій Яремчук став невід'ємною частиною ансамблю.

У серпні того ж 1970 року за рішенням приймальної комісії Яремчук став студентом географічного факультету Чернівецького державного університету.

1971—1972 рр. — відбулися зйомки телефільму “Червона рута”, який одразу ж став популярним далеко за межами України, а “Смерічка” вдало виступила на всесоюзних конкурсах “Пісня—71” і “Пісня—72”. До Яремчука приходять перше мистецьке визнання на професійній сцені: за виконання пісні “Горняк” солісти “Смерічки” Назарій Яремчук і Василь Зінкевич удостоєні звання лауреатів Всесоюзного конкурсу “Алло, ми шукаємо таланти”.

Самодіяльний колектив із Вишніці вирізнявся своєю оригінальною манерою виконання навіть серед інших подібних професійних колективів в Україні.

Коли Назару було 20 років, померла матуся. Кажуть, вона ніби відчувала, що скоро її не стане, і написала листа керівнику ансамблю Левку Дутковському, в якому подякувала за все, що він зробив для її любого сина. Можливо, у такий спосіб вона хотіла полегшити біль втрати. У ті важкі дні його підтримували друзі з “Смерічки”, товариші та шанувальники. Його пісні “Чуеш, ма-

Батьки: Назар і Марія Яремчуки

мо”, “Батько і мати” сповнені святою любов'ю до батьків.

1973 року “Смерічку” запрошують до Чернівецької обласної філармонії. Ансамбль отримав статус професійного. Назарій перевівся на заочне навчання в університеті, а отримавши 1975 року диплом про вищу освіту, не зміг працювати за фахом, бо любов до пісні виявилася сильнішою і він перейшов на постійну роботу до філармонії.

СВІТ ЙОГО ПІСЕНЬ НЕЗРІВНЯННО КРАСИВИЙ

Злет таланту Назарія був настільки стрімким, що вже 1978 року йому присвоєно звання заслуженого артиста України та нагороджено орденем Дружби народів.

Любов до рідної землі, до народу, вірність обраному творчому принципу (поєднання народнопісенної мелодики з сучасними ритмами) були в Назарія Яремчука глибинними та всепоглинаючими. Пісні “Смерічки” стали популярними й увійшли до золотого фонду української естради, а Назарій Яремчук отримав всевітнє визнання.

Промине всього-на-всього чверть століття, як настане гіркотний день червня 1995 року... На могилі Назарія Яремчука у Чернівцях завжди живі квіти, а стежка до музею не заростає. Навіть уночі сюди приїжджають групи. Якість, за словами його сестри пані Катерини, опівночі приїхав автобус із канадськими й американськими туристами, для яких вона серед ночі провела екскурсію. Щороку в день народження Назарія Яремчука друзі, колеги-митці та представники буковинської громадськості приходять на чернівецьке кладовище, аби вшанувати його світлу пам'ять.

Перша в Україні біт-біт група “Смерічка”

Підготувала
Марія ВИШНЕВСЬКА

XII «ЧЕРВОНА РУТА» — В КИЄВІ

850 молодих виконавців (164 солісти та гурти) з усієї України взяли участь у фестивалі конкурсів. Гарячі дискусії суддівської ради точилися навколо визначення лауреатів у шести номінаціях: український автентичний фольклор, популярна музика, рок, сучасна танцювальна, акустична й експериментальна музика. Масштабне дійство відбувалося водночас у Київському академічному театрі юного глядача на Липках та конгрес-холі “Президент Готелю” (тож довелося побігати), а Гала-концерт переможців — у Київському національному академічному театрі оперети.

Уляна ВОЛКОВСЬКА

Підготовка до фіналу “Червона Рута—2011” розпочалася ще 2010 року. Тоді було проведено 27 конкурсів в обласних центрах,

“ILLARIA” (м. Київ)

Криму, в Севастополі та Києві. У них узяло участь понад 5000 осіб (2000 гуртів і солістів). Спеціально для участі у заході молоді виконавці створили та виконали близько 300 нових пісень українською мовою. “Червона Рута” — єдиний фестиваль, який може дати оцінку тим культурним процесам, що відбуваються на теренах нашої держави. У ньому бере участь майже вся молодь, яка займається музикою. Завдяки цьому ми можемо оцінити стан справ у масових жанрах в Україні. Завдання творчої інтелігенції, що займається музичним ринком, створювати продукт, який можна задіяти в Україні і який би мав популярність, — наголосив виконавчий директор фестивалю Мирослав Мельник. — Щодо жанру популярної музики в Україні значу, зараз нас тримає у своїх обіймах московська попса і ми є ринком їхньої споживачької продукції. Популярна музика найбільш інформаційно залежна від ЗМІ, зокрема від телеканалів і радіостанцій. Що там “крутять”, те культивує наша молодь, і вважає, що це варте уваги. У популярній музиці є кілька процесів: копіювання зірок нашої української естради (10 %), копіювання московських музикантів (60 %), інше — зарубіжної естради (30 %).

“Червона Рута—2011” приділила неабияку увагу появі нового жанру — українського автентичного фольклору, адже в наш час так важливо зберегти традиції. У цій номінації було найбільше учасників — понад 500 осіб. Тут і звучання полтавського багатоголосся, густі тембри польського співу, запальна карпатська інструментальна музика... Найактивніші фольклорні виконавці з Івано-Франківської, Хмельницької, Львівської, Рівненської, Київської та Харківської областей. “Дивний парадокс: поки традиція жива, ми її не бережемо. У нашій державі, на жаль, фольклор не займаються, — ділився думками член суддівської ради фольклорист Михайло Хай. — Ті кафедри фольклору, які повідкривали на “кравчуківському переляку”, зараз закриті. Залишилися тільки дві кафедри, і на них страшні наїзди — це Київська і Львівська консерваторії. Я песимістичний оптиміст. Ми завжди програвали тактику, але вигравали стратегію. І нашу державність ми маємо не завдяки шаблям, а завдяки фольклору, завдяки сільській культурі, яку ніхто спеціально не створював. На фестивалі автентичних гуртів немає, це так зване відтворення на вторинному рівні, але воно найкраще, бо професійне. І це єдина наша надія. Я вірю в талановиту молодь”.

Оцінюючи фестиваль, заслужений діяч мистецтв України Костянтин Чеченя зазначив: “Складно бути таким усебічно обізнаним у різнобарві музичних жанрів. Якщо в журі ми маємо фахівців із поп-музики, рок-музики, автентики... Без сумніву, є елемент суб’єктивності. Коли професор-автентик оцінює популярну музику, а потім автентичний фольклор, це трохи дивно. Тут є комерційна проблема, бо для того, щоб зібрати кілька повноцінних зіркових складів журі, необхідні кошти. Тому можуть бути елементи нестовідсоткового влучення в ціль, і це абсолютно нормально, бо будь-який конкурс, фестиваль — не якась матриця. Я вважаю, що краще, аби було журі окремо для кожного жанру. І дуже важливо, щоб держава повернулася обличчям до традиційної культури, тоді й хедлайнери, і керівництво фестивалю зможуть зробити фестиваль європейською і світовою рівня”.

ДОВІДКА

Автентичний фольклор

За напрямом “Сольний спів”: І премію виборов Олексій Заєць (с. Фасове Макарівського р-ну Київської області), Юлія Миколайчук (Рівне). ІІ премія — Сергій Гаврилук (сmt. Степан Сар-

ненського р-ну Рівненської обл.). ІІІ премія — Олександра Лавренюк (м. Хмельницький), Олена Мельник (с. Дроздович Городнянського р-ну Чернігівської обл.).

За напрямом “Гуртовий спів”: І премія — гурти “Сільська музика” (м. Рівне), “Серпанок” (м. Суми). ІІ премія — гурти “Дивина” (м. Донецьк), “Сіверські клейноди” (м. Чернігів), “Михайлове чудо” (м. Київ), “Лавовиці” (м. Хмельницький), “Цімборики” (м. Хуст Закарпатської обл.), тріо “Леся” (м. Рівне, сmt. Степань Сарненського р-ну Рівненської обл., с. Балаклея Смілянського р-ну Черкаської обл.). ІІІ премія — гурти “Джерельце” (м. Житомир), “Лілея” (с. Кочержки Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл.), тріо гурту “Муравський шлях” (м. Харків).

За напрямом “Українська музика усно-пісенної традиції” І премію виборов гурт “Хорєя Козацька” (м. Київ).

За напрямом “Виконання образів”: І премія — гурти “Ключівські зори” (с. Великий Ключів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.), “Дай Боже” (м. Київ). ІІ премія — гурти “Щедрик” (м. Славути Хмельницької обл.), “Терниця” (м. Ківерці Волинської обл.), “Волиня-

ни” (м. Рівне). ІІІ премія — гурти “Витоки” (с. Занітків Кодимського р-ну Одеської обл.), “Перлинка” (м. Славути Хмельницької обл.), “Калинонька” (с. Білин Ковельського р-ну Волинської обл.), “Вербиченька” (сmt. Нова Водолага Харківської обл.).

За напрямом “Гуртова інструментальна музика”: І премія — гурт “Буття” (м. Київ), ІІ премія — гурт “Троїсті музики” Етно-культурного центру Рівненського міського палацу дітей та молоді (м. Рівне), Інструментальна капела “Надобридень” (м. Київ). ІІІ премія — гурт “Віллуня Карпат” (с. Замагора Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.).

За напрямом “Сольна інструментальна музика”: І — Іван Явдолюк (м. Чернівці), ІІ — Микола Петровачук (м. Івано-Франківськ).

За напрямом “Кобзарське виконання”: І — Євген Вертук (м. Херсон), Олександр Тріус (м. Суми). ІІ — Юрій Авдєєв (м. Київ), Юрій Ягусевич (Іванівський р-н Київської обл.), Максим Трубніков (м. Одеса).

Рок-музика

ІІ премію отримали гурти “Рокаш” (м. Мукачеве Закарпатської обл.), “Чумацький Шлях” (м. Хмельницький). ІІІ — гурти “Джамп ту скай” (м. Дружківка Донецької обл.), “KALI-KAband” (м. Київ), “Сонізі” (м. Чернівці), “Ад фонтез” (м. Плухів Сумської обл.).

Сучасна танцювальна музика

ІІІ премія — гурт “Різни” (м. Хмельницький).

Поп-музика

ІІ премія — Тетяна Радостева (м. Київ), ІІІ — Марина Горобцова (Рогань, Харківська обл.), Ганна Шатілова (м. Запоріжжя).

Акустична музика

ІІ премія — гурти “Крапка” (м. Запоріжжя), “Вперше чую” (м. Київ), ІІІ — гурти “Рейн мен” (м. Чернівці), “Бард-рок” (м. Житомир), Євген Кудлатий (м. Харків).

Експериментальна музика

І премія — проект “ILLARIA” (м. Київ), ІІ — “Сюр Бенд” (м. Київ), ІІІ — гурти “Рома Малеротта” (м. Севастополь, АР Крим), “Забава Brass” (м. Кам’янець-Подільський Хмельницької обл.), оркестр “Бобовата” (м. Івано-Франківськ).

“Чумацький шлях” (м. Хмельницький)

ПІСНІ БАБУСИ СЕКЛЕТІ

Анатолій МОКРЕНКО,
народний артист, професор,
лауреат Шевченківської премії

Є у мене спогади, які повертаються знову й знову і які я називаю парадоксальними. Перші роки після окупації та війни. Розруха. Голод. Підрахунки ран і втрат. Мені 12—13 років. Не віриться, що вирвалися живими з того кривавого пекла. Та хай літо чи зима, а було, надходить вечір, засівасте небо зірками і починається чарівне дійство — переключка кутків села піснями гуртами хлопців та дівчат у нічній тиші... Згадуєш, як казку... То був неначе чарівний пісенний зорепад, що своїми спалахами бентежив юну душу. Підросли і самі співали. Якось ті народні пісні без наших зусиль входили у сільське життя — старші передавали молодшим...

Потрапив мені днями до рук скромний збірничок "Народні пісні у записах Павла Бровченка". Хоча й не дуже близько, але знаю цього чоловіка, з яким зазнаючим мене його рідний брат — відомий український поет і громадський діяч Володимир Якович Бровченко.

Павло Якович — людина мого покоління з Малої Виски Таврійського степу, кохався в народній пісні, хоровому співі, створює та керує хоровими колективами, навчає дітей у місцевій музичній школі. "Із уст своєї бабусі Секлети я пізнавав історію свого народу. Вона співала про Кармелюка і Лимерівну, про Морозенку і Марусю Чурай... — пише він у передмові до збірки. — А у сусіда Сашка була бабуся Оксана, через берег на городи вислівувала бабуся Марина. Було кого слухати, було у кого вчитися... Неначе сьогодні чую, як із віддаленого кутка нашого селища розливається берегами над хвосцю "Попа лугом зелененьким". Підхоплюють її парубки і дівчата інших кутків. Теплий зоряний вечір плив цілощому народну пісню. І було це... піснотлість тому. Згадаймо: "Там Василько сіно косить..." Може, онуки наш хоч на хвилину відірвуться від телевізійного і магнітофонного завивання "із-за бугра" та причащаться піснямими краплинами свого народу".

Протягом трьох-чотирьох останніх років Павло Якович опублікував десятки народних шедерів у Маловисківській районній газеті під рубрикою "Пісні моєї бабусі", і врешті завдяки фінансовій допомозі небайдужих людей — В. П. Сороки, В. А. Дютіцкі, М. В. Стегару — видав збіркочку.

Близький мені за духом цей залюблений у рідну пісню чоловік, що і в поважних літах, як скарб, леліє в душі первинну яскравість дитячих вражень від народної творчості та думає про сьогоднішніх дітей, переважно позбавлених тієї простої, але на все життя надихаючої радості.

Ті ж міркування та спогади подвигли колись і мене започаткувати в рідному слобожанському селі Терни акцію, яка знайшла прихильників та спонсорів і ось уже дев'ять років тищить моє серце. Йдеться про обласний конкурс і фестиваль "Співалимо разом!" учнівських хорових колективів сільських шкіл Сумської області. Щорічно травневої квітучої пори десятки дитячих хорів (а на початку було... аж 4!) з'їжджаються до мого рідного села змагатися в... радості творчості. Через цю радість уже пройшли тисячі дітей, і українська пісня, зокрема народна, вже ніколи не покине їхніх чуливіх душ.

Знаходяться й послідовники з "Просвіти". Загорівся очільник запорізької "Просвіти" Олег Ткаченко — і нинішньої весни стартував у одному з наддніпрянських сіл фестиваль "Співучий степ". А десь уже готується до такого кроку Дніпропетровщина, адже справа шляхетна й вельми потрібна.

Хотілося б звернутися і до інших осередків "Просвіти" із закликком: думаймо про сільських дітей, берімо на себе відповідальність за їхнє виховання, даруймо їм радість пісенної творчості! Запевню вас, друзі, це не так складно, як здається. Співпрацюймо з районними та обласними адміністраціями — і в керівництва та діти, і серед керівництва є захищені, небайдужі, а гарне діло прикрашає всіх.

Почав байдужим словом про Павла Яковича Бровченка, а бачте, як ота логіка розвитку ідеї водить пером. Виховуймо справжніх українців, справжніх патріотів. Будуймо Україну, не чекаючи ініціатив "зверху", — це наші діти і наша земля, і ми за них відповідальні. А не хтось.

Леонід БЕЗУГЛИЙ,
хорунжий на святі, м. Дніпропетровськ

Грала бандура. За тиним куняли соняхи, гуртувалася молодь у національному вбранні. І присутні ніби опинилися на майдані справжньої козацької слободи Ка-

З РОДУ КОЗАЦЬКОГО!

м'янка Самарської паланки Війська Низового Запорозького.

Так у Дніпропетровській СШ № 117 розпочалося свято "Козацькому роду нема переводу!" Слобода Кам'янка в історичних матеріалах згадується як поселення на лівому березі Дніпра ще з XVII століття. 1769 року тут було засновано поштової

ється від покоління до покоління і навіть згадується у новелі О. Гончара "Полювання на редути".

Із часом Кам'янка обростала вулицями, до неї приєднувалися і нові частини поселень: Ломівка, Причіплянка, Березанівка. Саме у Ломівці народився і писав легендарні твори "Трапалоросиці", "Людина і зброя", "Таврія" Олесь Гончар.

Та повернімося до СШ № 117. Для гостей — представників педагогічних колективів шкіл Амур-Нижньодніпровського району, батьків учнів розгорталася захопливе дійство. Дві команди козаків (десяти- та одинадцятикласників) змагалися, хто швидше принесе з-за моря сіль, воду, щоб зварити куліш, хто вправніший у перегонах із гарбузами, хто кмітливіший у відповідях на запитання вікторини.

Козаків і в походи, і в побуті супроводжувала пісня. Не обійшлося без неї і на шкільному святі. Хлопці з куренів "Гайдамаки" та "Побратими" дружно співали "Іхав, іхав козак містом", "Гей там, на горі, Січ іде!", а дівчата — ніжну й ліричну "Вишиванку" та звязані танцювали "Черевички".

На свято прибули сотник Старосамарської сотні Самарської паланки Війська Низового Запорозького Владислав Ладигін та обозний цієї сотні Олександр Коваль. Вони показували прийомні володіння шаблею-ординою", кинджалом, сокирою та гаралником. Потім на шкільний стадіон виїхали юні козаки й козачки, які представляють СШ № 117 в команді Дніпропетровської кінно-спортивної школи олімпійського резерву, і вправно долали перешкоди.

Допомогли втілити ідею директора школи Валентини Герасименко заступник директора з виховної роботи В. Куртакова, молоді педагоги-організатори Андрій Іванов, Інна Невгодівська та Андрій Кирпа.

В організації свята брали участь колективи учнів і вчителів. Роботи вистачило всім.

● З РОСИ Й ВОДИ!

Василь КЛИЧАК

Коли вона заходить на кафедру — все навколо оживає, наповнюється свіжою енергією, новим змістом.

Це про Катерину Степанівну Серажimą, доктора філологічних наук, професора кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вона — провідний фахівець у галузі дискурсознавства, текстознавства та літературного редагування. Академік АН ВШ України, відмінник освіти України. Сотні випускників тепло відгукуються про Катерину Степанівну, згадують її незабутні лекції, практичні заняття.

Перед тим, як навчати майбутніх видавців і журналістів, їй довелося пройти чимало цікавих шляхів.

Народилася Катерина Степанівна 4 грудня 1951 року в селі Василів, що в Білоцерківському районі на Київщині. Дідусь, Назар Іванович Гончаренко, мав математичні здібності. Таке ж обдаровання було і в батька. А вона мріяла про фах учителя-словесника.

1974 року Катерина Гончаренко закінчила філологічний факультет Київського університету.

За розподілом свого чоловіка, Серажimą Віталія Івановича, до Львова учителем української мови та літератури у школу № 9 (1974—1982). З 1982 до 1985 року працювала вчителем російської мови та літератури в Республіці Куба.

Після закордонного відрядження, дізнавшись із львівської газети про конкурс на посаду асистента кафедри видавничої справи та редагування в Україн-

пункт, який обслуговували 10 кам'яниць із кінями. Неподаль берега сплели з лози та обмазали глиною будівлю, де перетримували коней і де могли сховатися від вітру, дощу та снігу поштарі. Від назви цієї будівлі — РАДУТА — отримала назву і найближча затока Дніпра. Назва переда-

КАЛИНОВІ МОСТИ ПАНІ КАТЕРИНИ

ському поліграфічному інституті імені Івана Федорова (тепер — Українська академія друкарства), подала документи. 1986 року успішно пройшла конкурс і отримала омріяну посаду.

1991 року захистила кандидатську дисертацію на тему "Поетика соціальної драми 20—30-х років XX століття", а 2003-го — докторську дисертацію "Дистонія як соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанролінгвістичні аспекти (на матеріалі політичного різновиду українського масово-інформаційного дискурсу)".

В Інституті журналістики Київського національного університету з 1995 року обіймала посаду доцента кафедри української мо-

ви та стилістики, з 2005 року — професор кафедри видавничої справи та редагування. Досліджує проблематику текстознавства, дискурсознавства, видавничої справи та редагування, журналістикоознавства, літературознавства. Викладає нормативні курси: літературне редагування, текстознавство, редагування довідкової літератури, редакторський фах, термінознавство, політичний дискурс, методика викладання фахових дисциплін. Автор понад 150 наукових праць.

2009 року видала перший в Україні підручник із текстознавства, за який нагороджена премією КНУ імені Тараса Шевченка. Концепція світу як тексту є головною настановою навчальної праці Катерини Серажimą. Ця праця дає необхідні професійні знання для

журналіста, редактора, видавця і формує відповідальність у майбутніх журналістів і редакторів перед читачем за кожне написане слово. Підручник виховує не ретранслятора готової інформаційної продукції, а громадянина, для якого текст — це спосіб реалізації своєї життєвої позиції.

Катерина Степанівна — голова профспілкового бюро Інституту журналістики КНУ. Її робота на цій посаді відзначається чуйністю, увагою, людяністю, безкорисливою турботою, гуманністю. Величезна заслуга Катерини Степанівни Серажimą в ініціативі й підтримці благодійної роботи протягом 8 років (дитбудинок "Оберіг" в м. Богуславі Київської області). Завдяки праці Катерини Степанівни чимало турботою й увагою оточені ветерани Інституту журналістики.

Особливого слова заслугове просвітницька робота Катерини Степанівни. З 1995 року вона керує студентським етнографічним вокальним ансамблем "Катруся". У репертуарі — колядки, щедрівки, веснянки, гаївки. Інститут журналістики і весь університет у передноворічній та різдвяній дні наповнюються колядками цього гурту.

Катерина Степанівна нагороджена Подякою Київського міського голови за розвиток наукових досліджень у галузі журналістики та з нагоди 10-річчя Інституту журналістики (2003), нагрудним знаком МОН України "Відмінник освіти України" (2007), орденом княгині Ольги III ст. (2009), премією КНУ імені Тараса Шевченка за підручник "Текстознавство" (2010), Почесною грамотою за особливі видатні заслуги перед Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (2011).

Щиро й сердечно вітаємо славного вченого і патріота Катерину Степанівну Серажimą із буйноквітним ювілеєм!

СВІТИТЬ МАМАЛИГА НА СТОЛІ

Віра КИТАЙГОРОДСЬКА,
м. Чернівці

Мамалига, бануш або ж кулеша були і подекуди залишаються майже шоденним ритуалом, коли за столом збирається сім'я чи й родина, де на великому, як повний місяць, кружку парує мамалига. Вона не повинна бути рідкою (як тепер іноді подають у ресторанах), а в'язкою, триматися купи, ніби випечений хліб. Часом ні з того ні з сього мамалига розлупувалася посередині, й це означало (майже безпомилково), що комусь випадає далека дорога.

Мамалигу беруть ні ложкою, ні виделкою, а лише руками.

Страви з мамалигою споживають повільно, можна поспілкуватися, помакувати мамині чи бабині шедвери, поділитися новинами, планами. Стіл до мамалиги можна накривати і однією, і кількома стравами, як ось борщем, смаженою з м'яса, юшкою з тараньки, мочанкою з грибів, кислим огірками, квашеними помідорами або ж і кавунами.

Від такої їжі ніхто не хавався ні за шлунок, ні за печінку, ані за голову, очі бачили добре, вуха чули шелест очерету на дальньому озері, голос лунав дзвінок, можна й поспівати за столом на чотири голоси...

Мамалигу варять у кухні на плиті чи у печі, на відкритому вогні, у стині. На кулешу або ж мамалигу вибирали зерно із дорідних стружків від жовто-гарячого до темно-червоного кольору, без прогалин, таке, щоб аж яркело на сонці. Після випікання хліба у теплу піч закидали струки на мамалигу, часом і по кілька разів. Коли воно добре підсохне, лущили обчищенням качаном. Часом він стирився аж до тонкої шівки і його жаль було закидати у піч, аби згорів — робітник же.

Налуцшивши добрий склецюк — десь третину мішка, — несли зерно до ближнього млина або ж самі мололи на домашніх жорнах (такі були майже у кожному обійсті). Варто лише “припустити” камінь на щипину “на мамаличю”. Крупу на цей другий хліб мололи середнього помолу, бо дуже мілька — недобре вимішувалася і злилася, дуже крупна — погано розварювалася і розсіпалася. Для мамалиги був постійний чавунець, у якому залишалася засохла шкурка від попередньої. У ньому варили тільки кулешку, часом і по тричі на день, як велика сім'я чи робітники на городі.

Ще півстоліття тому хліб пекли лише на Різдва та Великдень, калачі — на Спаса та храмове свято. На шодень була мамалига, а кукурудза справді вважалася царцею городу. Зерно споживали люди та кури, качки, гуси, несарки, а бадилля — корови, вівці, кози. Передками (залишками стебел) варили страви в печі, а заодно обігрівали хати.

Отож у мамалижній чавунчик наливається дві кварта води, насипається пів дерев'яної ложки солі. Кладеться на сильний вогонь. Боршно можна всипати лише у дуже киплячу воду, інакше мамалига зачухне. Вспану мучикю малиштєвкою

(мішалкою, витесаною з верби палицею) ділять на двос, дають покипіти 10—15 хвилин, а тоді ретельно розмішують по колу, притримуючи чавун горнешником (спеціальним рушником для перенесення горшків). Для вдатної мамалиги треба обернути по колу малиштєвкою не менше 90 разів. Потім вариву дають покипіти на вогні, щоб “вишипіла” — це коли мамалига подекуди випускає із себе пар, пошипуючи бульками. І коли вона загусає до густої каші, а дерев'яна ложка, змашена олією, приштуковує її зверху (розрівнює) і не облипає, чавунчик з мамалигою перевертають на спеціальний дерев'яний кружок.

Колись були такі сім'ї, де свіжю гарчю мамалигу кляли на полицю, аби вигстала, а звідти знімали холодну, щоб менше розійшлося.

Різали її прядивною ниткою спочатку на 4 частини, далі ділили на 8, 16. З мамалигою та кулешою, яку варили на сметані, дзері, обрті (молоко, перепущене на сепараторі), скотлинах (рідина, що залишалася після збивання масла), та картопляному відварі, споживали практично все: борщ, грибну юшку чи зажарку, смажену рибу, картоплю, молоко, кислі огірки, помашені олією, натерту бринзу, тушковане м'ясо, терту квасоло, навіть холодець. А ще, на десерт — винограду, чорні черешні, квашені терен. І що мені найбільше запам'яталося — це бадирєвка з мамалигою. Не знаю, чи те готував хто таке, окрім як у моїх Нагорянах, але це було настільки смачно і вишукано, що хочеться порекомендувати таку страву бодай би пані Січкарісі у столиці. Отже, бадирєвка: з ринки із чорної глини бережуть три ложки з верхом м'яких шкварків, підсмажують на пательні. До них додається кілька скибок солоні бринзи, начетверо порізані цибулі. Коли вона добре просмажить, додають черпачок киплячої мамалиги, трое збитих, як для омлету, яєць. За 10—15 хвилин страва готова.

Ще дуже в моді у нас, на Буковині, і, очевидно, не лише на заході, а вже й на сході — мамалига зі шкварками та грибною засмажкою. Засмажка готується так: жменя промитих та порізаних грибів обсмажується в олії, додається цибуля, зубок розчавленого часнику, кілька горошин

перцю, пучок петрушки, три ложки сметани, ложка підсмаженого борошна. При помішуванні за 10—15 хвилин засмажка готова. Подається вона або на одній тарілці з мамалигою та шкварками, або ж у окремій глиняній чи порцеляновій.

У селах Подністров'я рибу обсмажують обов'язково у кукурудзяному борошні. Вона виходить не лише дуже пахучою, смачною, а й золотистою на вигляд. Подають до мамалиги і додають тушковану на домашній олії цибулю.

Колись мамалигу брали з собою у поле, обідали нею з кисляком, солоною жентицею (відварений дзер з овечої бринзи), смаженцею. Шматочки холодної кулеші діти брали з собою і до школи. Хліб, млинці чи марципани були лише у багачьких синів та доньок. Дуже бідні селяни купляли по півока (на дно пляшки) олії та присмачували нею мамалигу, наливаючи її по нитці. Було, що й позичали мамалигу одні в одних, коли несподівано до столу приходили сторонні люди.

Найбільше смакує мамалига, бануш або ж кулеша зі смаженою ягнятиною. У безрні-квітні цю страву готують там, де тримають отари овець. Смажитья ягнятина на соняшниковій нерафінованій олії, кропитья розчином солі, перцю і часнику. Не гарантую смак “молодого баранця, запеченого в тісті” (як пишуть сучасні ресторатори), але ягнятина з мамалигою та киселицями із зелених абрикосів — дивовижний смак.

Наші предки не закилювалися на самій лише мамализі. З кукурудзяного борошна пекли пахучі малисники та малі (перші — на кисляку з цукром, другі — на молоці, додаючи шматочки яблука чи айви), споживали їх з узваром чи прямижним молоком або ж, присипавши цукровою пудрою, смакували на пасовищах, дозираючи худобу.

Нині мамалигу зі шкварками та грибами вважають екзотичною і часом замовляють як дєлікєтє. Проте можна повернутися до давньої доброї традиції і повернути страву до шоденного меню. У тих селах, де нині її споживають, часто на вулиці можна зустріти гурти червонощоких живавих чоловіків, що прямують з якоїсь okazji, продають уздовж траси Бояни—Колєнківці—Недєбєйці помідори, цибулю, картоплю чи яблука... Ім — за вісімдесят, а вони рухливі, зрячі, добре чують, майже без зморшок, без шпків. А секрет такого здоров'я — праця на городах та смачна мамалига з доброго борошна галанчиків чи калганів (сорт кукурудзи), насіння яких тут передається від покоління до покоління.

Колись нам, дітям, давали хліба і казали: їж папу. Звучить по-москальськи — вважала я. Але “папа” з латини — хліб. А “мама-лига” — кукурудза. Головне, щоб у її нутрі не змодифікували гени. Для певності висаджуйте кукурудзу з добротних насінників на своїх ділянках та дачах. І живіть щасливо сто з четвертю, як мінімум. Хто ще не вмє варити цю смакотіню — приїжджайте на майстер-клас на Буковину, тут вам запропонують і мамалигу, і кулешу, і бануш, можливо, ще й з опеньками чи бадирєвкою.

МАМИНА КАПУСТА

Ольга ВАСИЛЕНКО,
Київська область

Із капустою люди знайомі дуже давно. І в листках, і в її стеблї містяться всі необхідні людському організмові вітаміни. Капустяний сік використовують із лікувальною метою. А для тих, хто мріє схуднути, — це незамінний продукт. У будь-якій національній кухні є страви, до складу яких входить капуста.

Щодо квашеної, то вона за цілющими властивостями в кілька разів перевершує свіжу, надзвичайно смачна, корисна, містить багато вітаміну С. Її навіть називають коктейлем бадьорості і здоров'я — унікальне поєднання вітамінів, калію, заліза, магнію та цинку. З неї готують різноманітні салати, печуть пироги, нею начиняють вареники, варять капустяк, її тушкують.

Наші бабусі з власного досвіду пізнали всю цінність домашніх заготівель, а тому використовували все, що дарувала сама природа. Отож цюрок у поєрбі поруч із засоленими огірками та помідорами ставили і дїжку квашеної капусти.

Я дуже любила вечерю, коли мама квасила капусту на зиму, бо із задоволенням обчищала голівки від ушкоджених листків, вирізала качани (ми їх не викидали, а їли — смакота!), терла моркву, перемішувала. Мама шаткувала капусту ножом (шатківниці не було). І незчуєшя, як на великому дерев'яному столі вже “гора” капусти, притрушеної натертою морквою. Зараз уже немає таких великих столів і такої кількості жодна господиня не робить, хїба що на продаж, та й не стільки одразу. Наша мама-господиня квасила овочі у дїжках, зазвичай вони були дубовими — це найсприятливіша тара для багатьох домашніх запасів. Спочатку дїжку і дерев'яний круг вимочувала, ретельно мила водою із содою, обливала охропом.

На дно сухої дїжки кляла шар капустяного листа. В місці (де алумінієвий) перемішувала капусту з натертою морквою, цукром і сіллю, аби вона рівномірно розподїлилася, потім її злегка м'яла, щоб пустила трохи соку. М'яти дуже довго чи смачно не слід, інакше буде занадто м'якою. Мама цукру сипала менше, а солі давала стільки, щоб капуста була трохи пересолена (завжди робила за смаком, куштувала, дарма що квасила в “промислових масштабах”). Повисила лавровим листком, перцем горошком, перемішувала і добряче трамбувала в дїжці, залишала зверху 15—20 см, щоб сік не вливався через вініця, коли булькатиє. Оскільки ми любимо голубці з квашеної капусти, то кляла в середній шар капусти цілі голівки. Утрамбувавши капусту, зверху накривала марлею, потім дерев'яний круг і добрий гніт (камін). Дїжку залишала в теплом місці на 10 днів.

За ці дні капуста має видїлитися достатньо соку, щоб він повністю її покрив. Сік пінітиметься, піну час від часу треба знімати чистою ложкою, марлю прати. Після того як капуста заквашиться, мама знімала камін, а капусту великою круглою чистою палицею протикала до самого дна в кількох місцях, щоб вишов газ і не було гіркоти. Камін мила, ще раз ошпарювала і кляла на капусту, дїжку виносила в погріб. Процєс заквашування вважався закінченим, коли на поверхню не видїлялася піна, а сік із мутного ставав прозорим.

А ще мама перекладала огірки капустою — вдавалися неймовірно хрумкі й смачні.

Часи змінилися. У сучасному міському житлї бракує простору з особливою температурним режимом, тому квасимо капусту у менших ємностях і за різними рецептами, яких сьогодні дуже багато, з огцом також. Та мамина капуста найсмачніша.

“Долучайтеся до розмови про те, якою бути газеті 2012 року”.

ПЕРЕДПЛАТА—2012

Дорогі наші читачі!

У своїх листах на адресу редакції Ви сказали багато добрих, похвальних слів, тож нам тільки й залишається, що працювати та працювати, аби не розчарувати Вас, виправдати Ваші сподівання. Ми до цього готові: на сторінках тижневика наступного року з'являться нові автори, теми, до яких Ви не залишитеся байдужими. Ми продовжуємо надсилати книжки з бібліотеки “Слова Просвіти” усім, хто передплатив наше видання на наступний рік чи його перше півріччя. Якщо Ви ще не оформили передплату, то поспішайте: залишилося три тижні до її завершення. Чекаємо від Вас і критичних зауважень, і “домашніх” завдань, які обов'язково виконаємо. Напишіть нам, кого б хотіли побачити у рубриках “Від першої особи”, “Абетка відомих імен”, “Очевидець і літописець” та інших, якими бачите публікації, присвячені мовним проблемам, чи задоволені висвітленням сучасного мистецтва та літератури, яким газетним жанрам (репортаж, інтерв'ю, коментар, аналітика, інформаційні кореспонденції) надаєте перевагу. Від чого редакції варто відмовитися, кого із митців, громадських діячів, політиків залучити до свого активу, — словом, нам небайдужі Ваші думки і цікаві поради. Пам'ятайте, що наш заклик “Будьмо разом!”, який ми озвучили ще в першому числі “Слова Просвіти” — не просто вияв приязни до кожного з читачів, а сенс професійної діяльності людей, небайдужих до всіх процесів, що відбуваються на духовному полі України.

Висилаю три квитанції на передплату газети на 2012 рік (одну — для себе, 2 — для родичів).

Про себе коротко. Інвалід війни першої групи, учасник боїв у період 1941—1945 рр. Учитель-пенсіонер. Пережив три голодомори: 1922—1923 рр., 1932—1933 рр., 1946—1947 рр.

Бажаю Вам творчих успіхів, міцного здоров'я, добра і щастя!

Павло Микитович ШАЛІНСЬКИЙ, м. Могилів-Подільський Вінницької обл.

Добрий день, шановні творці “Слова Просвіти”!

Широ вдячна Дажбогові, що Ви у мене є і я ще можу читати цю чудову газету. Заголовок газети і проникливий погляд Пророка дарують душі особливий настрій.

До Вашого берега прямують ті, кому миле сонечко і гармонія. Думаю, що не всі, хто любить “Слово Просвіти” і регулярно читає його, чий душі газета дає поживу і гармонізує мислення, про це говоритимуть.

Доброго здоров'я Вам, натхнення і всім нам віри у ясний прийдешній день України!

З повагою **Ніна ДАВИДЕНКО**, м. Київ

Наші найкращі побажання та успіхів у подальшій просвіті нашого народу!

Звертається до Вас сім'я вчителів сільської школи. Передплатуємо “СП” давно, висловлюємо ширі слова вдячності і, якщо можливо, просимо надіслати збірник “Шевченкіана”.

Слава Україні!
Б. БРИЖ, с. Яринівка Рівненської обл.

Слава Богу, є така газета в Україні. Тільки дуже боляче, що читає її мало моїх земляків.

Як пише Іван Захарченко, “Нас мучить духовна спрага. А джерел нема, аби напиться з них духовності. Люди погрузили у блуді, прагнуть насолоди, а не зцілення душі”. Я почула по радіо виступ головного редактора Любові Голоти, де вона сказала: “Ми купуємо на подарунки китайський непотріб, а чому б не подарувати на місяць передплату на “Слово Просвіти”? Я тепер так і роблю. І сама з Вами уже два роки.

Дай Боже всім Вам здоров'я і наснаги.
З повагою **Антоніна ВЕРЧИК**, м. Харків

Широ вітаю працівників редакції!

Я люблю Україну. Крим — куточок, де для справжнього українця багато роботи. Проїхав уздовж усього узбережжя Криму, з собою обов'язково беру вишиванку і державний прапор. Спілкуюся тільки українською мовою. Татари, росіяни, караїми, вірмени й інші (і в осередках Партії регіонів) добре мене розуміють — жодних непорозумінь не виникло. Проблеми, зазначені в статті В. Проценка “Як виживають українці в Криму”, мені знайомі.

Із художником, який працює в Алушкінському палаці, хотіли організувати постійні екскурсії українською мовою, але з директором Касперовичем дуже складно вести перемовини.

Цікава українська громада, “Просвіта” в Євпаторії. Мер Даниленко обіцяє відкрити Український дім, але тільки збирає площу в бібліотеці ім. Лесі Українки, єдиного місця, де збирається громада. Бібліотека потребує допомоги, 2005 року її косметично відремонтували завдяки Б. Тарасюку (“Рух”) і частково спонсорів.

Я передплатив для читачів “Слово Просвіти”, але інспектор центральної бібліотеки наказав прибрати — у їхньому обліку газети немає.

Подорожуючи, мав багато зустрічей з різними людьми. У Севастополі познайомився з американцями, які прибули на великому теплоході “PRINTENDAM”. Вони до мене звертались: “Пан українчець”. Мабуть, вишта сорочка підказала.

Також спілкувався з настоятелями Миколаївської каплички УПЦ МП біля Морського вокзалу в Ялті, які не змогли пояснити присутність чотирьох російських гербів на її стінах.

Буду працювати.
З повагою **Михайло ЦАПРО**, м. Київ

Дорогі друзі!
Передплачую Вашу газету вже багато років. На жаль, через матеріальні проблеми я спершу передплатила її на півроку, а потім обов'язково продовжу передплату на друге півріччя (я — вчитель-пенсіонер).

Хай Господь благословляє Вашу нелегку, але надзвичайно потрібну працю.

Щастя Вам, здоров'я і многа літа!
З повагою **Марія НИКОЛИН**, с. Николін Львівської обл.

Шановна редакціє!

Велике спасибі Вам за Вашу плідну працю. Газету передплачую давно. Маю подарунковий томик “Кобзаря” Т. Г. Шевченка від “Просвіти” 1999 року. Хотілося б одержати від Вас томик Ліни Костенко.

З повагою **Володимир КУЛАЙСТРА**, пенсіонер, 74 роки, с. Коломак Харківської обл.

Доброго дня, шановні творці газети!

Користуючись нагодою, хочу висловити вдячність за “Слово Просвіти”. У наш нелегкий час — це ковток чистої води у нашій спраглий душі.

З повагою постійна передплатниця **Олена**

Добрий день, шановна редакціє!

Широ шаную творців патріотичної газети “Слово Просвіти”. Дякую Вам за мужню творчу роботу в часи боротьби українців у незалежній державі за збереження рідної мови, свободи, демократії. Боляче!

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2012

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 68 в “Каталозі”

на 1 місяць 9 грн 37 коп. на півроку 53 грн 37 коп.
на 3 місяці 27 грн 51 коп. на рік 105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор **Павло МОВЧАН**

Головний редактор **Любов ГОЛОТА** Редколегія **Любов ГОЛОТА** (голова), **Ярема ГОЯН**, **Павло МОВЧАН**, **Олександр ПОНОМАРІВ**, **Іван ЮЩУК**

Заступники головного редактора **Петро АНТОНЕНКО** 279-49-47, **Євген БУКЕТ** 279-39-55

Заступник головного редактора з виробничих питань **Наталія СКРИННИК** 278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар **Ірина ШЕВЧУК**

Відділ просвітянської роботи **Надія КИР'ЯН** Відділ культури **Микола ЦИМБАЛЮК** 279-49-47 Відділ літератури **Марія КУЧЕРЕНКО** 270-55-57 Відділ коректури **Тетяна ЩЕРБАК** **Ірина СТЕЛЬМАХ** 278-63-69

Комп'ютерна верстка **Ірина ШЕВЧУК**, **Олег БЕССЬКИЙ** 278-63-69

Кореспонденти **Наталія АНТОНЮК**, **Уляна ВОЛКОВСЬКА**

Черговий редактор **Марія КУЧЕРЕНКО** Бухгалтерія 279-41-46

Адреса редакції: **вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001**

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net <http://slovoprosivity.org> <http://prosvitanews.org.ua>

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу. Зам. № 3301248

Наклад у листопаді — 23 500

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилайте на “Слово Просвіти” обов'язково.

Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

